

BAROMETAR POSLOVNOG OKRUŽENJA MALIH I SREDNJIH PREDUZEĆA

BAROMETAR POSLOVNOG OKRUŽENJA

MALIH I SREDNJIH PREDUZEĆA

broj 3

Banja Luka, avgust 2015.

Izdavač
Agencija za razvoj preduzeća *Eda* – Banja Luka

Za izdavača
Zdravko Miović

Autori
Jelena Prohaska
Pavle Miović

Lektura i korektura
Ivan Jevđović

Dizajn
Nenad Savković

Štampa
GRAFID d. o. o., Banja Luka

Za štampariju
Branislav Ivanković

ISBN 978-99955-53-12-8

Tiraž
200

Ova publikacija je izdata uz podršku Švedske. Sadržaji u ovoj publikaciji u potpunosti odražavaju mišljenje autorskog tima Agencije za razvoj preduzeća „Eda“, Banja Luka, i ne mogu se smatrati zvaničnim stavovima Švedske.

Sadržaj

Uvod	5
1. Metodologija	7
2. Rezultati poslovanja – sadašnji i očekivani nivo razvoja	9
2.1. Fizički obim proizvodnje	9
2.1.1. Ukupna proizvedena količina	9
2.1.2. Narudžbe sa inostranog tržišta	14
2.1.3. Narudžbe sa domaćeg tržišta	16
2.2. Finansije	19
2.2.1. Finansijski efekat	19
2.2.2. Nenaplaćena potraživanja	21
2.2.3. Obaveze prema dobavljačima	23
2.3. Radna snaga i vještine	25
2.3.1. Broj zaposlenih	25
2.3.2. Stanje vještina	29
2.4. Kapaciteti	32
2.5. Investicije	35
2.5.1. Investicije u unapređenje poslovanja (inovacije)	35
2.5.2. Investicije u infrastrukturu i objekte	37
2.5.3. Investicije u opremu i tehnologiju	38
2.6. Privredni ambijent	40
2.7. Finansijska podrška, konsultantske usluge, uključenost u inicijative	43
2.7.1. Finansijska podrška domaćih i/ili međunarodnih institucija	43
2.7.2. Konsultantske poslovne usluge	44
2.7.3. Uključivanje u inicijative ili rasprave o poboljšanju uslova poslovanja	45
2.8. Poplave u 2014. godini	47
Zaključak	49
Aneks: Barometar poslovnog okruženja malih i srednjih preduzeća – Upitnik	51

Uvod

Barometar poslovnog okruženja malih i srednjih preduzeća predstavlja dio istraživačkih aktivnosti koje se provode u okviru projekta „CREDO Krajina“. Ovaj projekat finansira Švedska, a implementira ga Agencija za razvoj preduzeća *Eda* iz Banjaluke u saradnji sa Udruženjem za razvoj *NERDA* iz Tuzle. Cilj projekta je da se poboljša konkurentnost malih i srednjih preduzeća na području Krajine, kako bi se kreirala i održala radna mjesta, smanjilo siromaštvo i poboljšao ekonomski status ovog područja.

Ovo je treće polugodišnje istraživanje koje se bavi poslovanjem preduzeća, stavovima i mišljenjima predstavnika preduzeća iz najkonkurentnijih privrednih sektora projektnog područja, o najvažnijim predušlovima i karakteristikama poslovanja. Posmatrano iz ugla privrednika, formirana je metoda za ocjenu poslovnog okruženja, na osnovu čega se vjerodostojno, sa više stanovišta, opisuje stanje na području koje je obuhvaćeno projektom „CREDO Krajina“. Treće istraživanje je provedeno u prvoj polovini 2015. godine i odnosi se na različita ekonomska pitanja u drugoj polovini 2014. i procjeni za prvu polovinu 2015. godine. Prvo istraživanje, po istoj metodologiji, provedeno je u prvoj polovini 2014. i odnosi se na ekonomska pitanja u drugoj polovini 2013. i procjeni za prvu polovinu 2014. godine. Drugo istraživanje je provedeno u drugoj polovini 2014. godine i odnosi se na prvu polovinu i procjenu za drugu polovinu 2014. godine. Koristi od ovog istraživanja će biti višestruke jer će omogućiti bolje sagledavanje stanja, kako za privrednike, tako i za istraživače i institucije koje se bave ekonomskim razvojem.

Treće polugodišnje istraživanje obuhvata i poređenje rezultata projektnog područja sa rezultatima istraživanja provedenim za izradu *Balkanskog poslovnog barometra*, koji obuhvata viđenja i mišljenja poslovnog mnjenja o glavnim privrednim i razvojnim pitanjima i predstavlja dio „alata“ za praćenje napretka u primjeni strategije „Jugoistočna Evropa 2020“¹.

1 Istraživanje u sklopu *Balkanskog poslovnog barometra* je obuhvatilo 1.400 preduzeća iz sedam privreda Jugoistočne Evrope: Albanije, Bosne i Hercegovine (161 preduzeće iz BiH), Hrvatske, Crne Gore, Srbije i Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije; Savjet za regionalnu saradnju, maj 2015, <http://www.rcc.int/seeds/results/3/balkan-business-barometar>.

1. Metodologija

Prilikom kreiranja *Barometra poslovnog okruženja malih i srednjih preduzeća*, Agencija za razvoj preduzeća *Eda* se odlučila za ispitivanje trendova posmatranih iz ugla preduzeća koja posluju u okviru najkonkurentnijih privrednih sektora na ovom području (drvoprerađivačka industrija, prehrambena industrija i prerada kože i proizvodnja obuće). Istraživanje se vrši dva puta godišnje, po identičnoj proceduri. Dakle, radi se o longitudinalnom dizajnu istraživanja (istraživanje se provodi više puta u različitim vremenskim tačkama), pri čemu se nastoji zadržati isti uzorak preduzeća (mijenja se samo u slučaju nemogućnosti dobijanja odgovora od predstavnika preduzeća), što znači da se radi o panel istraživanju. Treći broj *Barometra poslovnog okruženja malih i srednjih preduzeća*, odnosno ispitivanje poslovanja preduzeća, stavova i mišljenja privrednika o različitim ekonomskim pitanjima, odnosi se na drugu polovinu 2014. i procjenu privrednika za prvu polovinu 2015. godine.

Odabrana metodologija omogućava praćenje trendova, jer se podaci i stavovi prate u odnosu na prethodne polugodišnje periode, pri čemu se pitanja odnose kako na interno okruženje (obim proizvodnje, finansijski rezultat, zaposleni, investicije i dr.), tako i na eksterno okruženje (privredni ambijent, raspoloživa finansijska podrška, uključivanje u inicijative ili rasprave o poboljšanju uslova poslovanja i dr.).

Upitnik

Pored uvodnog dijela, upitnik se sastoji od osam odvojenih, ali istovremeno i usko povezanih cjelina koje obrađuju poslovanje preduzeća i mišljenja ispitanika. Prvih sedam cjelina upitnika su, radi uporedivosti rezultata, iste kao cjeline koje su se obrađivale pri izradi prvog i drugog broja *Barometra* i odnose se na obim proizvodnje, finansije, zaposlene, kapacitete, investicije, privredni ambijent i eksterne podrške. Posljednja cjelina obuhvata pitanja o pretrpljenim štetama od poplava koje su se desile u 2014. godini i koje su uticale na poslovanje preduzeća sa područja koje je obuhvaćeno istraživanjem.

Jedinica posmatranja i anketiranja

Jedinica posmatranja je preduzeće koje je izabrano u uzorak, a jedinica anketiranja je najbolje upoznata osoba u preduzeću (vlasnik, menadžer ili direktor preduzeća).

Opis uzorka

Prilikom izbora preduzeća u glavni uzorak, na osnovu kojeg se provodi panel istraživanje, rukovodili smo se metodom prostog slučajnog uzorkovanja. Svaka jedinica skupa (sva preduzeća na području Krajine) numerisana je brojevima od 1 do N (sa N je označen broj elemenata osnovnog skupa). Ovo, kao i svako drugo istraživanje, usmjereno je na određenu ciljnu populaciju. U našem slučaju to su preduzeća iz najkonkurentnijih privrednih sektora na području koje obuhvata projekat „CREDO Krajina“. Preduzeća su dobila redne brojeve, što je služilo kao osnov za odabir. U daljem postupku se koristila tablica slučajnih brojeva za izbor uzorka preduzeća.

Jedno od veoma važnih pitanja, koje se postavlja u svakom uzorkovanju, jeste veličina uzorka. Sa statističke tačke gledišta, poželjno je da je uzorak što veći, što utiče na veličinu troškova, pa se uglavnom postavlja pitanje koja je to minimalna veličina uzorka koja može da zadovolji postavljene zahtjeve preciznosti. Rukovodeći se tim, došli smo do poželjnog intervala veličine uzorka od 41 do 89 preduzeća, imajući u vidu veličinu osnovnog skupa (broj svih preduzeća iz pomenutih sektora) i subjektivno projektovani interval pouzdanosti (od 10 do 15). Pomoću toga, za treći broj *Barometra*, poslali smo upit na slučajno izabranih 70 adresa, pri čemu je stopa odgovora preko 80%. Dakle, ukupno je anketirano 57 preduzeća.

Za treći broj *Barometra* anketirano je 35 (61,4%) preduzeća koja su učestvovala u prethodna dva istraživanja i 22 (38,6%) „nova“ preduzeća koja nisu prije anketirana. Radi reprezentativnosti rezultata ankete, pored anketiranja istih preduzeća, vodili smo računa o sektorskoj zastupljenosti i veličini preduzeća prilikom zamjene preduzeća u uzorku.

Struktura anketiranih preduzeća je prikazana u sljedećoj tabeli.

Tabela 1 – Sektorska struktura anketiranih preduzeća

Sektor	Broj preduzeća	%
Metaloprerađiva	18	31,6
Drvoprerađiva	12	21,1
Hrana i piće	20	35,1
Koža i obuća	7	12,3
Ukupno	57	100,0

Upitnici su prikupljeni lično, putem elektronske pošte ili telefaksa, u periodu od 18. 5. do 29. 5. 2015. godine. Struktura anketiranih preduzeća u velikoj mjeri predstavlja strukturu preduzeća koja posluju na području koje obuhvata projekat „CREDO Krajina“. Najmanji broj anketiranih preduzeća je iz sektora kože i obuće. Međutim, imajući u vidu da u sektoru kože i obuće posluje mali broj velikih preduzeća, možemo zaključiti da je uzorak od sedam anketiranih preduzeća zadovoljavajući i da može reprezentovati stanje u ovom sektoru.

2. Rezultati poslovanja – sadašnji i očekivani nivo razvoja

U skladu sa ciljem istraživanja i strukturom upitnika, nalazi ispitivanja su predstavljeni u sljedećim cjelinama:

- fizički obim proizvodnje,
- finansije,
- radna snaga i vještine,
- kapaciteti,
- investicije,
- privredni ambijent,
- finansijska podrška, konsultantske usluge i uključenost u inicijative i
- uticaj poplava koje su se desile u 2014. godini.

2.1. Fizički obim proizvodnje

2.1.1. Ukupna proizvedena količina

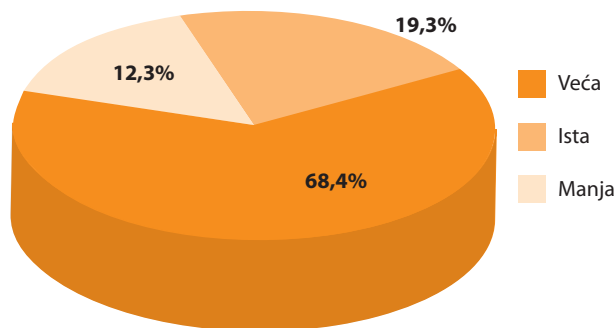
- **U drugoj polovini 2014. godine, 68,4% preduzeća je povećalo ostvareni fizički obim proizvodnje.**
- **Zabilježeno je kontinuirano povećanje fizičkog obima proizvodnje u svim polugodišnjim periodima obuhvaćenim istraživanjima.**

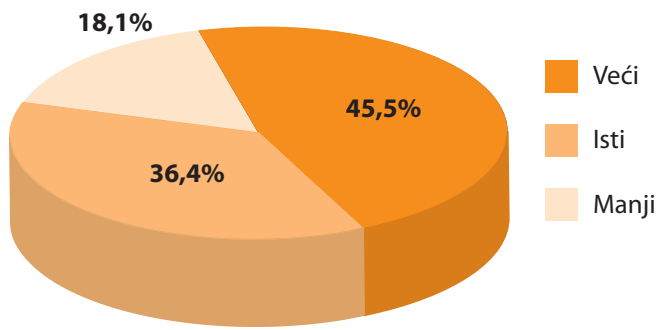
Rezultati istraživanja pokazuju da je ostvareni fizički obim proizvodnje u preduzećima obuhvaćenih istraživanjem povećan u drugoj polovini 2014. godine u odnosu na prvu polovinu iste godine, odnosno, dvije trećine anketiranih preduzeća je imalo veći obim proizvodnje u drugoj polovini 2014. u odnosu na prvu polovinu 2014. godine. Isti obim proizvodnje je zadržalo svako peto preduzeće, dok je 12,3% preduzeća imalo smanjenje obima proizvodnje.

Također, ukoliko rezultate uporedimo sa očekivanjem preduzeća iz prošlog istraživanja u vezi sa procjenom ostvarenog obima proizvodnje u drugoj polovini 2014. godine, možemo zaključiti da su preduzeća poslovala mnogo bolje nego što su očekivala (čak 68,4% preduzeća je imalo veći obim proizvodnje, a samo 39,2% je očekivalo povećanje obima proizvodnje u drugoj polovini 2014).

Preduzeća su i dalje oprezna kada su u pitanju očekivanja u vezi sa povećanjem obima proizvodnje. Naime, 45,5% preduzeća očekuje povećanje obima proizvodnje u prvoj polovini 2015. u odnosu na drugu polovinu 2014.

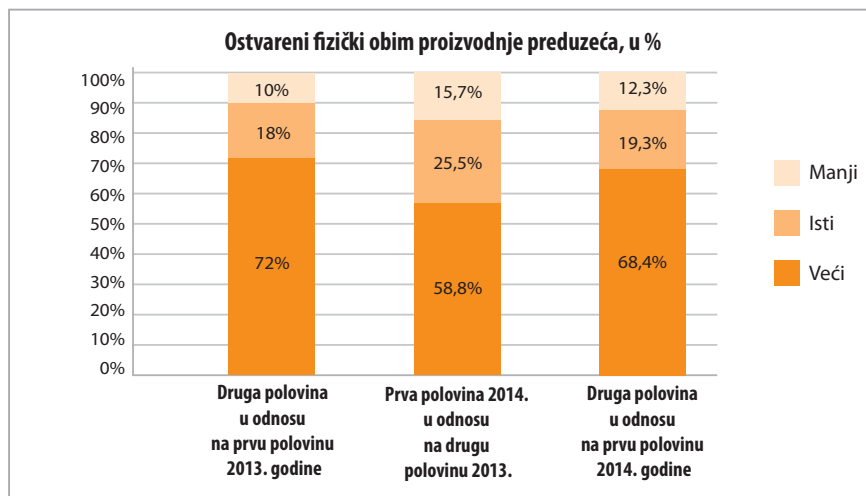

Grafikon 1 – Ostvareni fizički obim proizvodnje (druga polovina 2014. u odnosu na prvu polovinu 2014. godine), u %

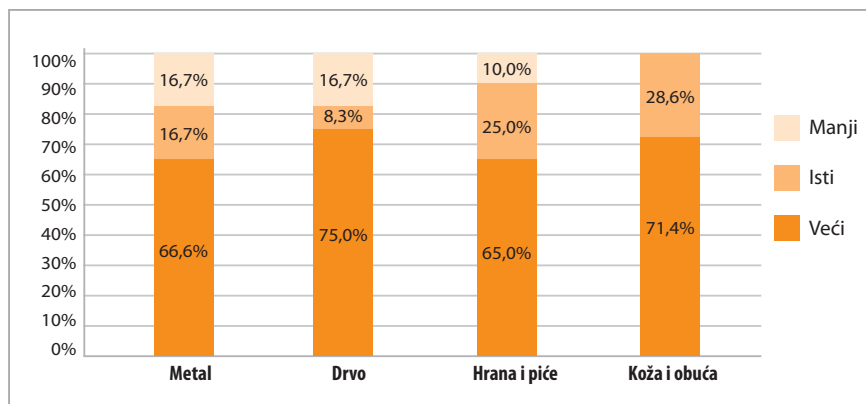
Grafikon 2 – Prognoza fizičkog obima proizvodnje (prva polovina 2015. godine u odnosu na drugu polovinu 2014), u %

Kada rezultate trećeg istraživanja uporedimo sa rezultatima polugodišnjih perioda iz prethodnih istraživanja, možemo primijetiti da postoji trend povećanja obima proizvodnje u polugodišnjim periodima obuhvaćenih istraživanjem (u sva tri istraživanja dominira procenat preduzeća koja su povećala ostvareni obim proizvodnje).

Grafikon 3 – Ostvareni fizički obim proizvodnje preduzeća, u %

Posmatrano po sektorima koji su obuhvaćeni istraživanjem, u svim sektorima dominiraju preduzeća koja su ostvarila povećanje proizvodnje u drugoj u odnosu na prvu polovinu 2014. Kao i u prethodnom istraživanju (*Barometar 2*), ponovo je najveći broj preduzeća iz drvne industrije ostvario povećanje obima proizvodnje u drugoj polovini 2014. godine (75,0% drvoprerađivača). Zatim slijede preduzeća iz oblasti kože i obuće, od kojih je 71,0% imalo povećanje obima proizvodnje u drugoj polovini 2014. godine, kao i 66,6% preduzeća iz metaloprerađivačke i prehrambene industrije.

Grafikon 4 – Obim proizvodnje u drugoj polovini 2014. u odnosu na prvu polovinu 2014, u %

2.1.2. Narudžbe sa inostranog tržišta

- U drugoj polovini 2014. godine, 86,0% preduzeća je imalo narudžbe iz inostranstva.
- Povećanje narudžbi iz inostranstva je imalo 83,3% drvoprerađivača i 83,3% preduzeća iz sektora kože i obuće.
- Preduzeća iz sektora prehrambene industrije najmanje posluju sa inostranstvom (25,0% preduzeća iz prehrambene industrije nije imalo narudžbe iz inostranstva u drugoj polovini 2014. godine).
- U prvoj polovini 2015. godine, 25,0% drvoprerađivača očekuje smanjenje narudžbi iz inostranstva.

Narudžbe sa inostranog tržišta u drugoj polovini 2014. godine je imalo 86,0% preduzeća. Najveći je procenat preduzeća iz prehrambene industrije koja nisu imala narudžbe iz inostranstva (25,0% anketiranih preduzeća iz ovog sektora). Broj preduzeća koja planiraju narudžbe sa inostranih tržišta u prvoj polovini 2015. godine je nešto manji (82,5% preduzeća). Smanjenje narudžbi iz inostranstva je zabilježeno kod 7,0% preduzeća.

Tabela 2 – Narudžbe iz inostranstva

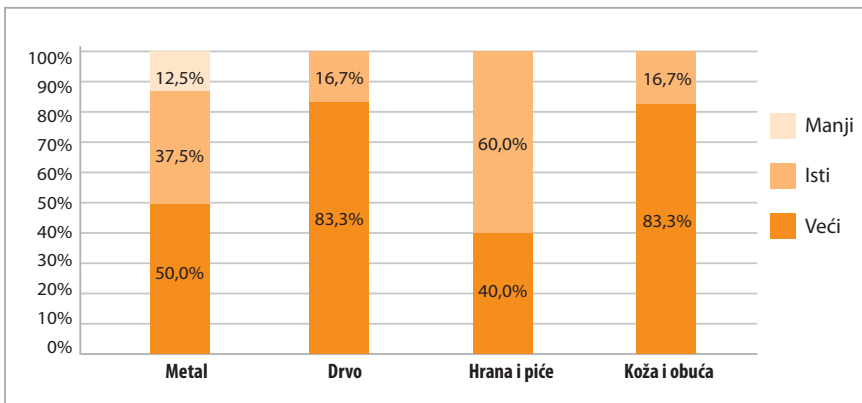
	Druga polovina 2014. u odnosu na prvu polovinu 2014.		Prva polovina 2015. u odnosu na drugu polovinu 2014. godine (prognoza)	
	Broj	%	Broj	%
Veće	29	50,9	22	38,6
Iste	16	28,1	20	35,1
Manje	4	7,0	5	8,8
Bez odgovora	8	14,0	10	17,5
Ukupno	57	100,0	57	100,0

Podaci o narudžbama iz inostranstva po sektorima pokazuju da je u sektorima drvoprerade i kože i obuće zabilježeno povećanje narudžbi iz inostranstva u većini anketiranih preduzeća (83,3% u oba sektora) u drugoj polovini 2014. godine. Povećanje inostranih narudžbi u preduzećima iz ova dva sektora je zabilježeno i u prethodna dva istraživanja, odnosno u posljednje dvije godine (2013. i 2014). Smanjenje narudžbi iz inostranstva u drugoj polovini 2014. godine je evidentirano u malom broju preduzeća (po dva preduzeća iz oba sektora) u sektorima drvoprerade i metaloprerade. Smanjenje narudžbi iz inostranstva očekuje četvrtina drvoprerađivačkih preduzeća.

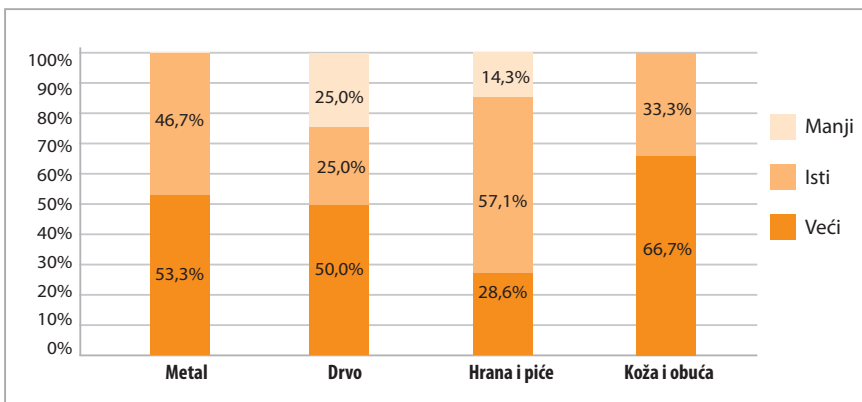

Iako je čak 60% preduzeća iz prehrambene industrije tokom anketiranja za drugi broj *Barometra* očekivalo povećanje narudžbi iz inostranstva u drugoj polovini 2014. godine, njihova očekivanja nisu ostvarena, odnosno ni jedno anketirano preduzeće iz ovog sektora nije imalo povećanje narudžbi iz inostranstva u navedenom periodu. Iz tog razloga, preduzeća iz ovog sektora su mnogo opreznija pri prognoziranju za prvu polovinu 2015. godine, kada samo 14,3% preduzeća očekuje povećanje narudžbi iz inostranstva.

Grafikon 5 – Narudžbe iz inostranstva u drugoj polovini 2014. u odnosu na prvu polovinu 2014. godine, u %

Grafikon 6 – Prognoza narudžbi iz inostranstva u prvoj polovini 2015. u odnosu na drugu polovinu 2014. godine, u %

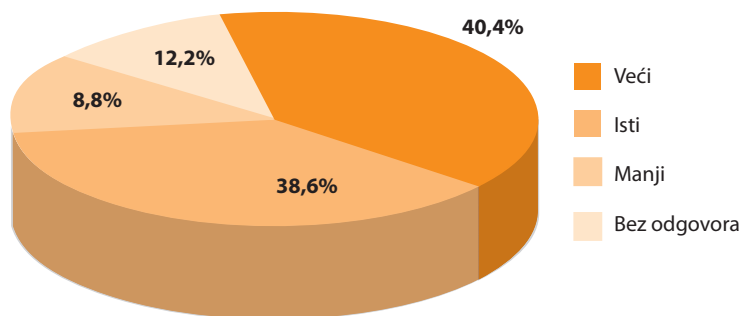

2.1.3. Narudžbe sa domaćeg tržišta

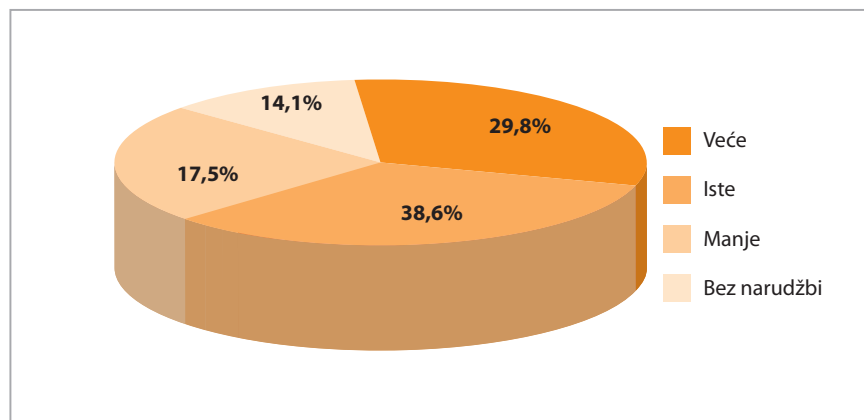
- Manje povećanje narudžbi sa domaćeg tržišta u odnosu na narudžbe iz inostranstva.
- U 2014. godini, 52,9% preduzeća iz sektora metaloprerađivača i 52,6% iz sektora prehrambene industrije je zabilježilo veće narudžbe sa domaćeg tržišta.
- U prvoj polovini 2015. godine, 31,3% metaloprerađivača i 40,0% preduzeća iz sektora kože i obuće očekuje smanjenje narudžbi sa domaćeg tržišta.

Povećanje narudžbi sa domaćeg tržišta u drugoj polovini 2014. godine je imalo 40,4% anketiranih preduzeća, dok oko 30% preduzeća očekuje povećanje narudžbi sa domaćeg tržišta i u prvoj polovini 2015. godine. Naredni grafikoni pokazuju da nije bilo značajnijih smanjenja narudžbi sa domaćeg tržišta u drugoj polovini 2014. godine (samo 8,7% preduzeća je imalo smanjenje narudžbi), za razliku od prve polovine 2014. godine, kada je 27,5% preduzeća imalo smanjenje narudžbi.

Prognoza preduzeća u vezi sa narudžbama sa domaćeg tržišta za prvu polovinu 2015. godine je ponovo suzdržana. Oko 30% preduzeća očekuje povećanje, a 17,5% smanjenje narudžbi sa domaćeg tržišta.

Grafikon 7 – Narudžbe sa domaćeg tržišta u drugoj polovini 2014. u odnosu na prvu polovinu 2014. godine, u %

Grafikon 8 – Narudžbe sa domaćeg tržišta u prvoj polovini 2015. u odnosu na drugu polovinu 2014. godine, u %

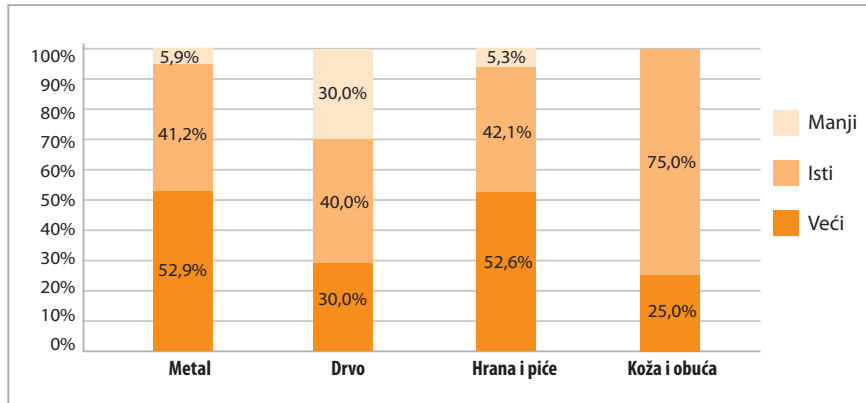
Sektorski posmatrano, više od polovine anketiranih preduzeća (52,9%) iz sektora metaloprerade je zabilježilo veće narudžbe sa domaćeg tržišta u drugoj polovini 2014. godine. I pored toga, većina preduzeća iz ovog sektora ne očekuju dalje povećanje narudžbi sa domaćeg tržišta u prvoj polovini 2015. Povećanje narudžbi u ovom periodu očekuje tek 18,8% preduzeća. U prvoj polovini 2015. godine, najveći broj preduzeća iz ovog sektora očekuje stagnaciju narudžbi (50,0% preduzeća), dok gotovo trećina očekuje smanjenje narudžbi sa domaćeg tržišta (31,3%).

Najveći procenat drvoprerađivača je zadržao isti nivo narudžbi sa domaćeg tržišta u drugoj polovini 2014. godine (40,0% preduzeća) dok je čak 30,0% preduzeća imalo smanjenje narudžbi sa domaćeg tržišta. Kada je u pitanju prva polovina 2015. godine, 70,0% preduzeća ne očekuje nikakve promjene u narudžbama sa domaćeg tržišta.

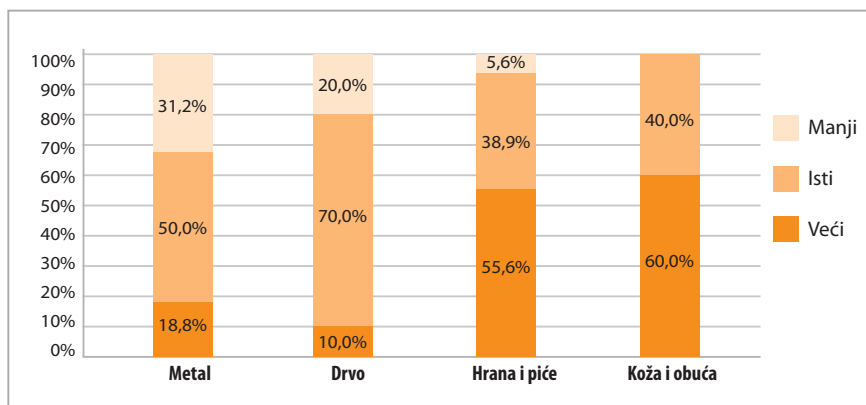
Više od polovine anketiranih preduzeća iz sektora hrane i pića je ostvarilo povećanje narudžbi sa domaćeg tržišta u drugoj polovini 2014.

Većina preduzeća iz sektora kože i obuće je zadržalo isti nivo narudžbi sa domaćeg tržišta u drugoj polovini 2014. godine (75,0%) dok u prvoj polovini 2015. godine 60,0% preduzeća iz ovog sektora očekuje povećanje, a čak 40,0% preduzeća očekuje smanjenje narudžbi.

Ukoliko uporedimo narudžbe sa domaćeg i inostranog tržišta preduzeća po sektorima, možemo primijetiti da su preduzeća iz sektora drvoprerađivačke i prerade kože i obuće u velikoj mjeri oslonjena na inostrano tržište, preduzeća iz metaloprerađivačke industrije posluju jednako i na inostranom i domaćem tržištu, dok preduzeća iz prehrambene industrije više posluju na domaćem tržištu.

Grafikon 9 – Narudžbe sa domaćeg tržišta u drugoj u odnosu na prvu polovinu 2014. godine, u %

Grafikon 10 – Prognoza narudžbi sa domaćeg tržišta u prvoj polovini 2015. u odnosu na drugu polovinu 2014. godine, u %

2.2. Finansije

2.2.1. Finansijski rezultat

- **Povećanje dobiti u 2014. godini ostvarilo 61,4% preduzeća.**
- **U 2014. godini, 83,3% drvoprerađivača je povećalo dobit.**
- **U 2014. godini, 64,7% metaloprerađivača je ostvarilo povećanje dobiti, dok 75,0% očekuje povećanje dobiti u 2015. godini.**

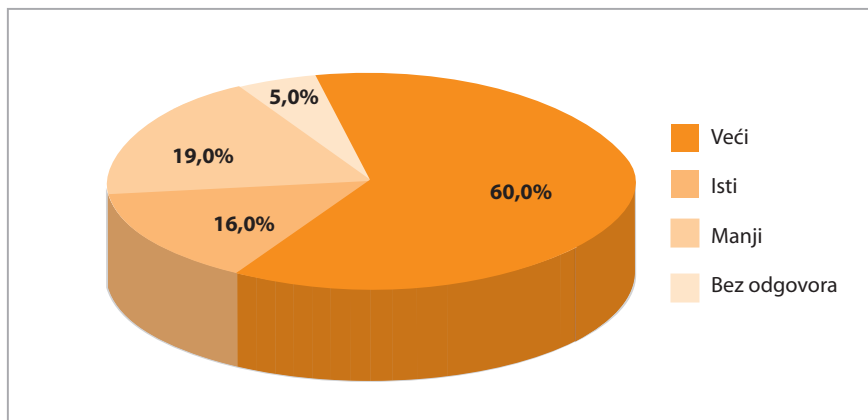
Ostvareni finansijski rezultat pokazuje pozitivno poslovanje preduzeća u 2014. godini, odnosno 61,4% preduzeća je ostvarilo povećanje dobiti, dok je 19,3% preduzeća imalo smanjenje dobiti. Međutim, sva preduzeća koja su imala smanjenje dobiti u 2014. očekuju povećanje dobiti, ili dobit na istom nivou u 2015. godini.

Prognoza dobiti za 2015. godinu je takođe pozitivna, jer 57,9% preduzeća očekuje povećanje dobiti, dok 31,6% preduzeća očekuje dobit na istom nivou kao u 2014. godini, a samo 3,5% prognozira smanjenje dobiti.

Imajući u vidu činjenicu da je 35,8% anketiranih preduzeća pretrpjelo direktnu, a 63,0% preduzeća indirektnu štetu u poplavama koje su se desile u 2014. godini, možemo zaključiti da rezultati o dobiti preduzeća zaista ulijevaju opravdan optimizam u stabilnost poslovanja preduzeća i dokazuje sposobnost preduzeća za suočavanje i prilagođavanje nepredviđenim situacijama.

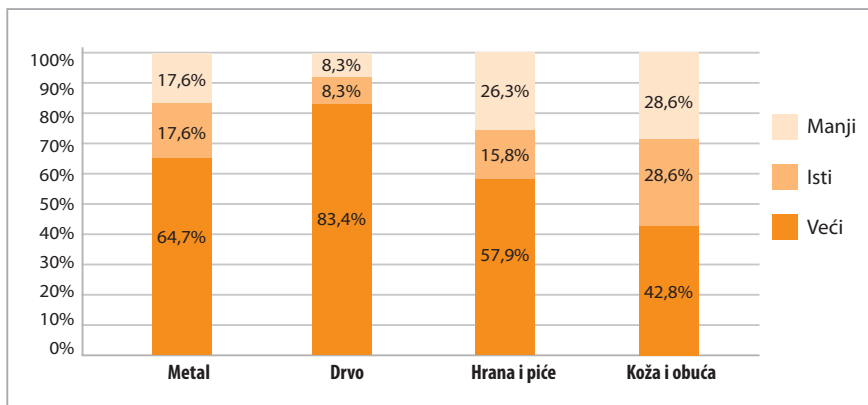
Tabela 5 – Ostvarena dobit preduzeća u 2014. i prognoza dobiti preduzeća u 2015. godini

	Veći	Isti nivo	Manji	Bez odgovora
Dobit u 2014. u odnosu na 2013. godinu	61,4%	15,8%	19,3%	3,5%
Prognoza dobiti u 2015. u odnosu na 2014. godinu	57,9%	31,6%	3,5%	7,0%

Grafikon 11 – Ostvarena dobit preduzeća u 2014. u odnosu na 2013. godinu

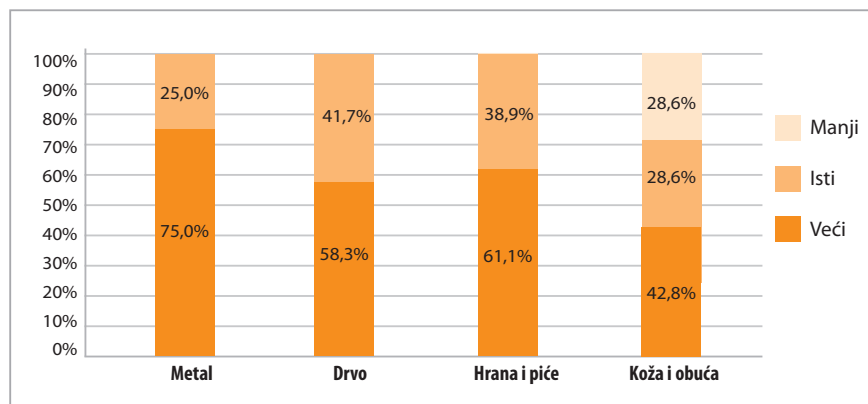
Sektorski posmatrano, najveći procenat anketiranih drvoprerađivača je ostvario povećanje dobiti u 2014. godini (čak 83,3% preduzeća). Povećanje dobiti u 2014. godini je zabilježeno i u ostalim sektorima: 64,7% u metaloprerađivačkom i 57,9% u prehrambenoj industriji. Smanjenje dobiti među anketiranim preduzećima je najizraženije u sektorima prehrambene industrije i prerade kože i obuće (više od četvrtine preduzeća u ova dva sektora je imalo smanjenje dobiti u 2014. godini).

Grafikon 12 – Ostvarena dobit preduzeća u 2014. u odnosu na 2013. godinu, po sektorima (u %)

Prognoza dobitka za 2015. godinu po sektorima ponovo ulijeva optimizam. Samo preduzeća iz sektora prerade kože i obuće očekuje smanjenje dobiti u 2015. godini (28,6% preduzeća). Preduzeća iz ostalih sektora ne očekuju smanjenje dobiti u narednom periodu, a čak 75,0% metaloprerađivačkih preduzeća očekuje povećanje dobiti u 2015.

Grafikon 13 – Prognoza dobiti preduzeća u 2015. u odnosu na 2014. godinu, po sektorima (u %)

2.2.2. Nenaplaćena potraživanja

- U 2014. godini, 26,3% preduzeća smanjilo, a 17,5% preduzeća povećalo nenaplaćena potraživanja.
- Najveće promjene u vezi sa nenaplaćenim potraživanjima u 2014. godini su zabilježene kod metaloprerađivača i drvoprerađivača (najveće povećanje i smanjenje u odnosu na druge sektore).

Analiza pokazuje da je kod više od polovine anketiranih preduzeća iznos nenaplaćenih potraživanja bio na istom nivou u 2014. i 2013. godini, dok je kod četvrtine anketiranih preduzeća iznos nenaplaćenih potraživanja smanjen u 2014. godini, što daje optimističnu sliku za poslovanje preduzeća, posmatranu sa ovog stanovišta. Povećanje nenaplaćenih potraživanja u 2014. godini je imalo 17,5% preduzeća. Preduzeća ponovo očekuju smanjenje nenaplaćenih potraživanja u 2015. godini (26,3%), a samo 7,0% preduzeća očekuje povećanje nenaplaćenih potraživanja u 2015. godini.

Tabela 6 – Nenaplaćena potraživanja, svi sektori zajedno

	2014. u odnosu na 2013. godinu, u %	2015. u odnosu na 2014. godinu (prognoza), u %
Veća	17,5	7,0
Ista	50,9	57,9
Manja	26,3	26,3
Bez odgovora	5,3	8,8
Ukupno	100,0	100,0

Ako posmatramo sektorsku strukturu nenaplaćenih potraživanja, najveće promjene su zabilježene u preduzećima iz sektora metaloprerade i drvoprerade. Trećina anketiranih drvoprerađivača je imala smanjenje nenaplaćenih potraživanja u 2014. godini. Isti slučaj je i sa preduzećima iz oblasti metaloprerade (29,5% preduzeća je imalo smanjenje nenaplaćenih potraživanja). U isto vrijeme, kod četvrtine anketiranih preduzeća iz ova dva sektora je došlo do povećanja nenaplaćenih potraživanja (23,5% u metalopreredi i 25,0% u drvopreredi). Četvrtina anketiranih preduzeća (26,3%) iz prehrambene industrije je imalo smanjenje nenaplaćenih potraživanja u 2014. godini.

Tabela 7 – Nenaplaćena potraživanja, 2014. u odnosu 2013. godinu, po sektorima

		Sektor				Ukupno
		Metal	Drvo	Hrana i piće	Koža i obuća	
Nenaplaćena potraživanja 2014/2013.	Veća	23,5%	25,0%	10,5%	16,7%	18,5%
	Ista	47%	41,7%	63,2%	66,6%	53,7%
	Manja	29,5%	33,3%	26,3%	16,7%	27,8%
Ukupno		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Više od trećine preduzeća iz sektora metaloprerade (35,3%) očekuje smanjenje nenaplaćenih potraživanja u 2015. godini, dok smanjenje nenaplaćenih potraživanja očekuje 27,3% preduzeća iz sektora drvoprerade i 27,8% preduzeća iz sektora prehrambene industrije.

2.2.3. Obaveze prema dobavljačima

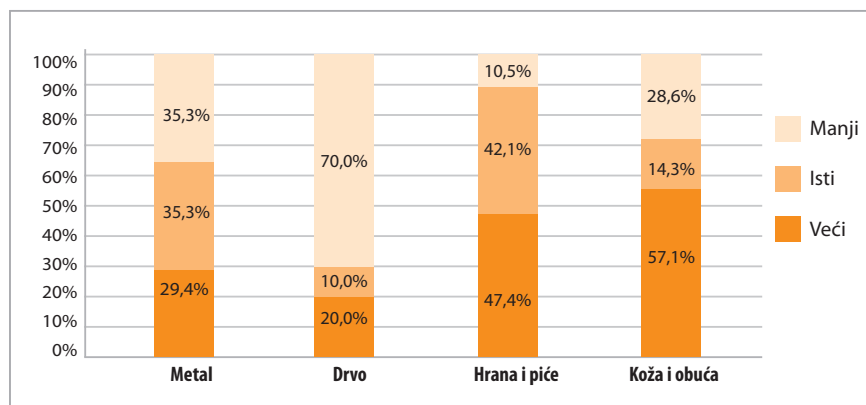
- U 2014. godini, 70,0% drvoprerađivača smanjilo obaveze prema dobavljačima.
- Velike obaveze prema dobavljačima u sektoru kože i obuće (57,1% preduzeća imalo veće obaveze u 2014. u odnosu na 2013, a 60,0% prognozira da će obaveze u 2015. biti veće u odnosu na 2014. godinu).

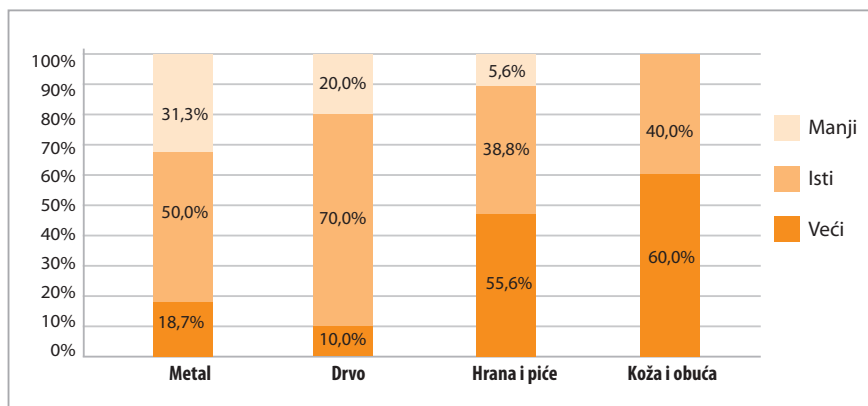
Gotovo jednak procenat preduzeća je imao iste (28,1%) ili manje (29,8%) obaveze prema dobavljačima u 2014. godini, dok je nešto veći procenat preduzeća (35,1%) imao veće obaveze u 2014. u odnosu na 2013. godinu. Samo 17,5% preduzeća očekuje smanjenje obaveza prema dobavljačima u 2015. godini, dok većina preduzeća očekuje iste (38,6%), ili veće obaveze prema dobavljačima (29,8%).

Sektorski posmatrano, 57,1% preduzeća iz sektora kože i obuće je imalo povećanje obaveza, zatim slijede preduzeća iz prehrambene industrije kod kojih je 47,4% preduzeća u 2014. imalo povećanje obaveza prema dobavljačima u odnosu na 2013. godinu. Najveći procenat drvoprerađivača je imao smanjenje obaveza prema dobavljačima u 2014. godini (70,0% anketiranih preduzeća). Preduzeća iz sektora prehrambene industrije i industrije kože i obuće u prvoj polovini 2015. godine očekuju povećanje obaveza prema dobavljačima. Povećanje obaveza prema dobavljačima u 2015. godini očekuje 60,0% preduzeća iz sektora prerade kože i obuće očekuje, a smanjenje očekuje 40% preduzeća iz ovog sektora.

Gotovo trećina metaloprerađivača (31,3%) očekuje smanjenje, dok 18,7% očekuje povećanje obaveza prema dobavljačima.

Grafikon 14 – Obaveze u 2014. u odnosu na 2013. godinu, po sektorima

Grafikon 15 – Prognoza obaveza u 2015. u odnosu na 2014. godinu, po sektorima

2.3. Radna snaga i vještine

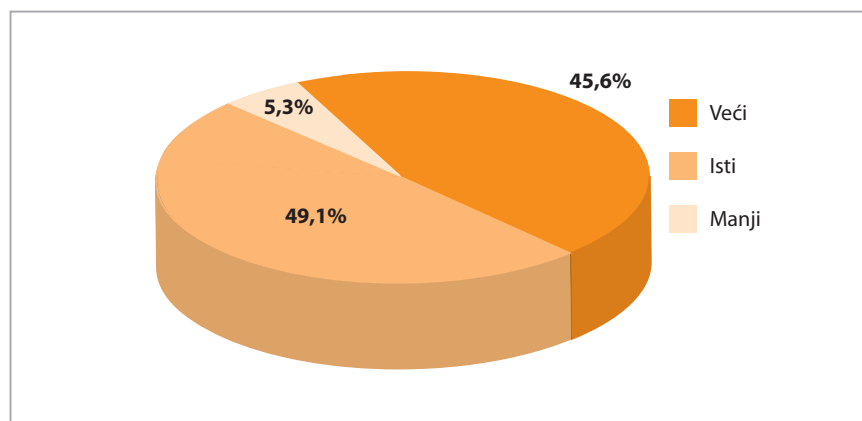
2.3.1. Broj zaposlenih

- **Broj zaposlenih radnika je povećan u čak 45,6% preduzeća u drugoj polovini 2014, dok 38,6% preduzeća očekuje povećanje broja zaposlenih u drugoj polovini 2014. godine.**
- **U poređenju sa preduzećima u cijeloj BiH i JIE, najveći procenat preduzeća iz Krajine imalo povećanje, a najmanji procenat smanjenje broja zaposlenih radnika u proteklom periodu.**

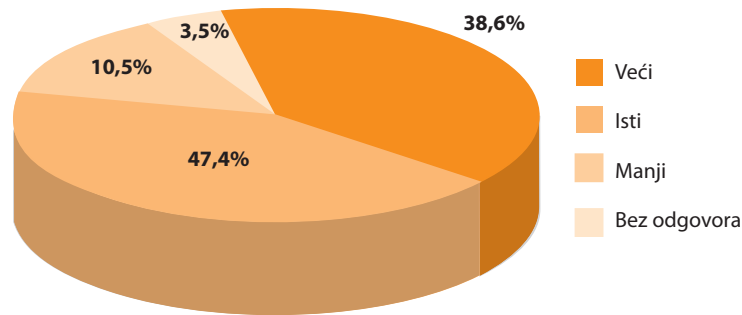

Nastavljen je trend povećanja broja zaposlenih radnika u preduzećima sa područja Krajine. Istraživanja pokazuju povećanje radnika u većem procentu preduzeća u sva tri obuhvaćena polugodišnja perioda (u drugoj polovini 2013: u 47,0% preduzeća, u prvoj polovini 2014: u 35,0% preduzeća i u drugoj polovini 2014: u 45,6% preduzeća). Ostvareni su planovi preduzeća u vezi sa povećanjem broja zaposlenih radnika u drugoj polovini 2014. godine (prethodno istraživanje je pokazalo da povećanje broja zaposlenih planira 45,0% preduzeća, i da je ostvareno u 45,6% preduzeća). Gotovo polovina preduzeća je imala isti broj zaposlenih, a samo 5,3% ili 3 preduzeća je smanjilo broj zaposlenih radnika u drugoj polovini 2014, od čega je jedno preduzeće bilo direktno pogođeno poplavom u 2014. godini.

Nešto veći procenat preduzeća očekuje smanjenje broja zaposlenih u prvoj polovini 2015. godine (10,5% ili 6 preduzeća). Podaci pokazuju da su tri preduzeća, koja planiraju smanjenje broja zaposlenih u prvoj polovini 2015. godine, povećala broj zaposlenih u drugoj polovini 2014. godine, dok su ostala tri preduzeća imala isti broj zaposlenih u drugoj u odnosu na prvu polovinu 2014.

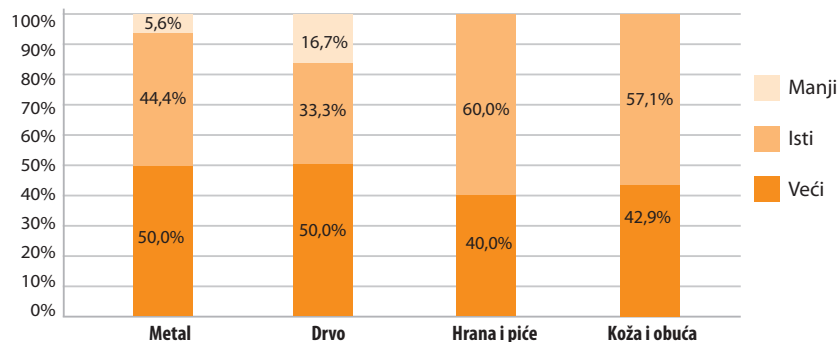
Grafikon 16 – Broj zaposlenih u drugoj polovini 2014. u odnosu na prvu polovinu 2014. godine, u %

Grafikon 17 – Broj zaposlenih u prvoj polovini 2015. u odnosu na drugu polovinu 2014. godine (prognoza)

Preduzeća iz svih sektora su imala povećanje broja zaposlenih, a ukupno tri preduzeća, jedno iz sektora metaloprerade i dva drvoprerađivača, smanjila su broj zaposlenih u drugoj polovini 2014. godine.

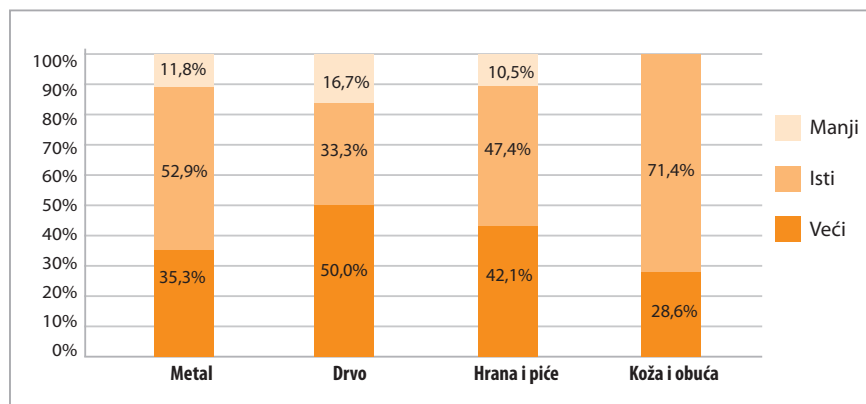
Imajući u vidu fluktuacije broja zaposlenih u sektoru kože i obuće, kao i veličinu preduzeća koja posluju u ovoj oblasti, pozitivna je činjenica da nisu ostvarene prognoze preduzeća iz sektora prerade kože i obuće u vezi sa smanjenjem broja zaposlenih radnika u drugoj polovini 2014. godine (trećina anketiranih preduzeća za istraživanje u okviru izrade *Barometra broj 2* je planirala smanjenje broja zaposlenih). Ni jedno anketirano preduzeće iz ovog sektora nije smanjilo broj zaposlenih radnika u drugoj polovini 2014. godine. S tim u vezi, napominjemo da je panel istraživanje za treći *Barometar* obuhvatilo 67,0% istih preduzeća iz sektora kože i obuće koja su obuhvaćena istraživanjem provedenim za izradu *Barometra broj 2*.

Grafikon 18 – Broj zaposlenih u drugoj polovini 2014. u odnosu na prvu polovinu 2014. godine, svi sektori

Planovi u vezi sa smanjenjem broja zaposlenih u prvoj polovini 2015. godine se ponovo ne odnose na preduzeća iz sektora kože i obuće, dok po dva preduzeća iz drvoprerađe, metaloprerađe i prehrambene industrije planiraju smanjenje broja zaposlenih u narednom periodu.

Grafikon 19 – Prognoza broja zaposlenih u prvoj polovini 2015. u odnosu na drugu polovinu 2014. godine

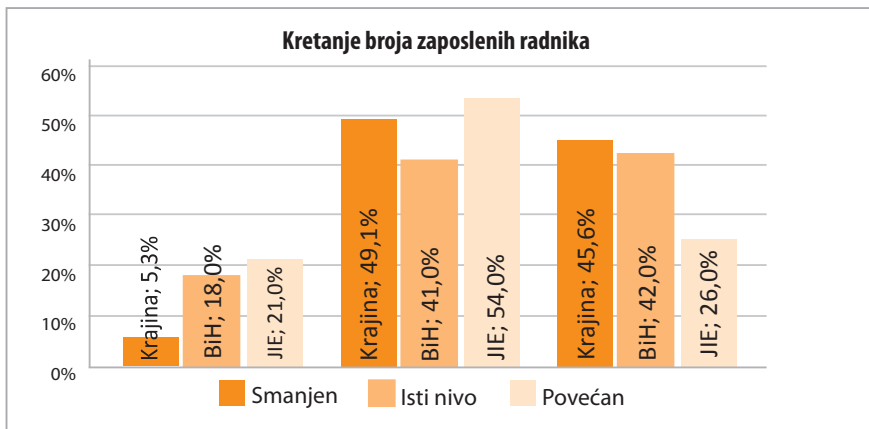

Poređenje podataka našeg istraživanja sa podacima iz istraživanja provedenim za *Balkanski poslovni barometar*, pokazuje veoma pozitivno kretanje zaposlenosti u industrijskim preduzećima na području Krajine u odnosu na cijelu Bosnu i Hercegovinu (BiH) i Jugoistočnu Evropu (JIE).

Naredni grafikon pokazuje da u preduzećima sa područja Krajine nisu zabilježena veća otpuštanja radnika u proteklom periodu². Samo 5,0% preduzeća je smanjilo broj zaposlenih, što je veoma mali procenat u poređenju sa preduzećima u cijeloj BiH, gdje je 18,0% preduzeća smanjilo broj zaposlenih radnika u proteklom periodu, ili preduzećima u JIE gdje je čak 21,0% preduzeća smanjilo broj zaposlenih radnika.

Čak 46,0% preduzeća sa područja Krajine je povećalo broj zaposlenih radnika u proteklom periodu, dok je u preduzećima u cijeloj BiH ovaj procenat nešto niži (42,0%), kao i u preduzećima u JIE (26,0%).

² Protekli period za preduzeća sa područja Krajine se odnosi na drugu polovinu u odnosu na prvu polovinu 2014. godine, dok je protekli period na koji se odnosi istraživanje za preduzeća u Bosni i Hercegovini i Jugoistočnoj Evropi proteklih 12 mjeseci (istraživanje je provedeno početkom 2015).

Grafikon 20 – Kretanje zaposlenih radnika u industrijskim preduzećima sa područja Krajine (druga u odnosu na prvu polovinu 2014. godine) i preduzećima iz BiH i JIE (posljednjih 12 mjeseci)

Izvor podataka za Bosnu i Hercegovinu i Jugoistočnu Evropu: „Balkanski poslovni barometar“, maj 2015. godine, Savjet za regionalnu saradnju

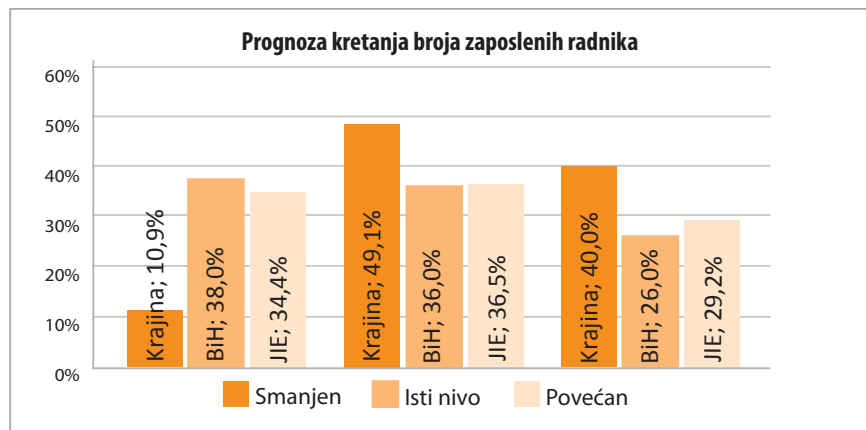
Takođe, ukoliko uporedimo očekivanja predstavnika preduzeća u vezi sa kretanjem broja zaposlenih, ponovo vidimo pozitivnija očekivanja za preduzeća sa područja Krajine u odnosu na preduzeća u BiH i JIE.

Samo 10,9% preduzeća sa područja Krajine očekuje smanjenje broja zaposlenih radnika u narednom periodu³, dok je procenat preduzeća koja očekuju smanjenje zaposlenih u cijeloj BiH 38,0%, a u JIE 34,4%.

Kada su u pitanju očekivanja predstavnika preduzeća u vezi sa povećanjem broja zaposlenih radnika, ponovo su preduzeća u Krajini u najpovoljnijoj situaciji jer čak 40% preduzeća očekuje povećanje, u odnosu na 26% u BiH i 29,2% u JIE.

³ Period na koji se odnosi prognoza preduzeća sa područja Krajine je prva polovina 2015. godine u odnosu na drugu polovinu 2014. godine, dok je period na koji se odnosi prognoza preduzeća iz BiH i JIE narednih 12 mjeseci (istraživanje je provedeno početkom 2015).

Grafikon 21 – Prognoza zaposlenih radnika u industrijskim preduzećima sa područja Krajine (druga u odnosu na prvu polovinu 2014. godine) i preduzećima iz BiH i JIE (posljednjih 12 mjeseci)

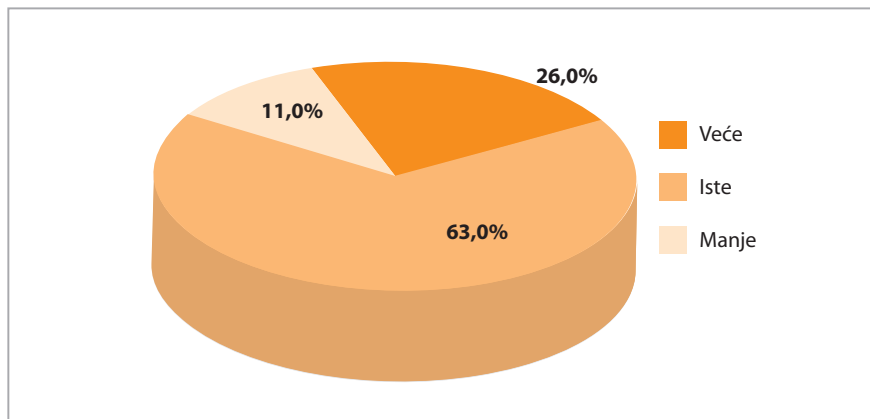
Izvor podataka za Bosnu i Hercegovinu i Jugoistočnu Evropu: „Balkanski poslovni barometar”, maj 2015. godine, Savjet za regionalnu saradnju

2.3.2. Stanje vještina

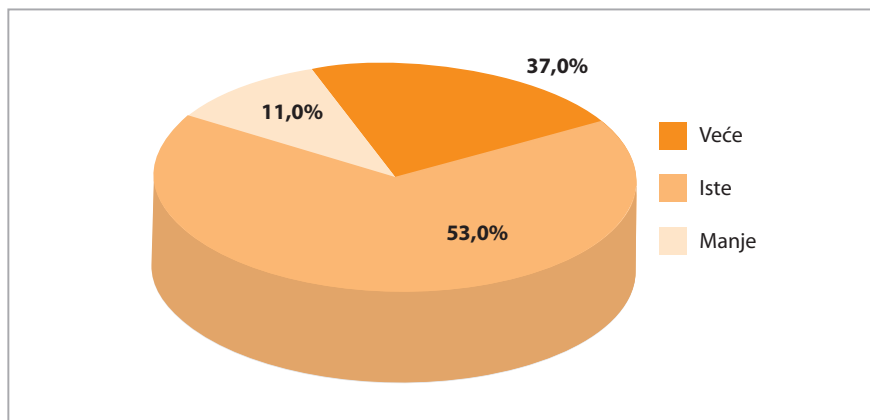
- **Preduzeća kontinuirano unapređuju vještine svojih radnika.**
- **Najveći procenat metaloprerađivača (38,9%) i drvoprerađivača (33,3%) je unaprijedio vještine svojih radnika u proteklom periodu.**
- **U prvoj polovini 2015. godine, 50,0% metaloprerađivača planira unapređenje vještina radnika.**

Polugodišnji period provođenja istraživanja nam daje ograničene mogućnosti za dobijanje slike o trendovima kretanja vještina radnika, s obzirom na to da se stanje vještina mijenja u dužem vremenskom periodu, ili sa novim zapošljavanjem radnika. I pored toga, primjetno je da stalno unapređenje vještina radnika u polugodišnjim periodima provođenja istraživanja (29,0% u drugoj polovini 2013. godine, 22,0% preduzeća u prvoj polovini 2014. i 26,3% preduzeća je unaprijedilo vještine svojih zaposlenih u drugoj polovini 2014. godine). Prognoza za prvu polovinu 2015. godine pokazuje da više od trećine preduzeća (36,8%) planira unapređenje vještina svojih radnika i to se uglavnom odnosi na preduzeća koja nastavljaju unapređenja vještina svojih radnika (80,0% preduzeća koja su unaprijedila vještine radnika u 2014. godini planira unapređenja i u 2015. godini).

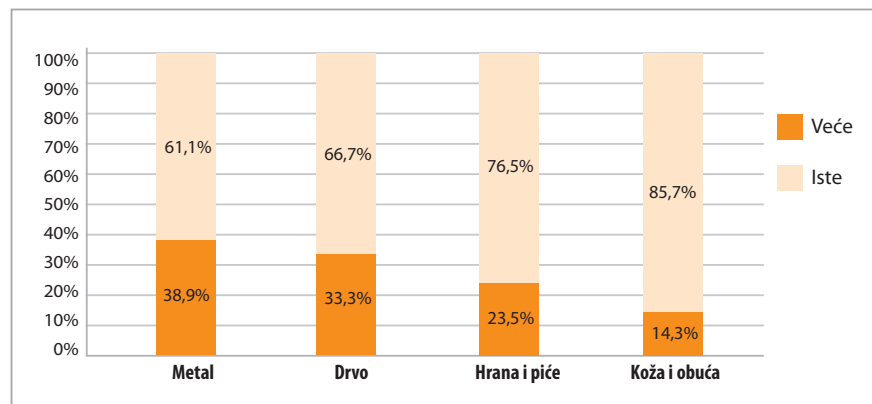
Grafikon 22 – Vještine radnika u drugoj polovini 2014. u odnosu na prvu polovinu 2014.

Grafikon 23 – Stanje vještina u prvoj polovini 2015. u odnosu na drugu polovinu 2014. godine (prognoza), u %

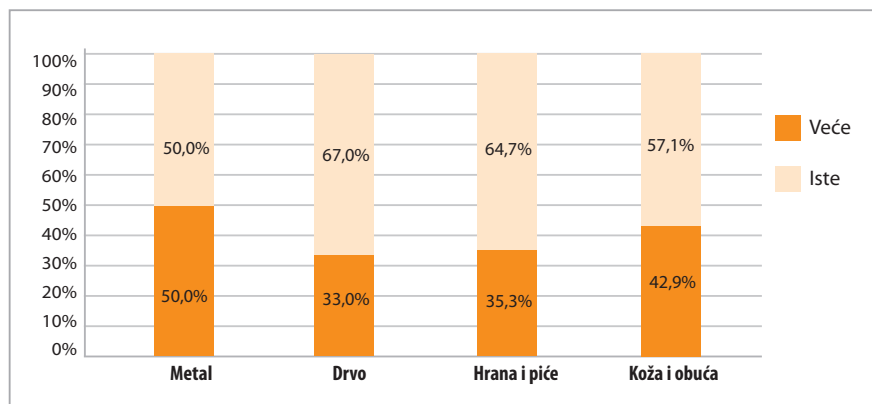
Sektorski posmatrano, najveći procenat preduzeća iz sektora metaloprerađivača je unaprijedio vještine svojih radnika (38,9%), zatim slijede drvoprerađivači (33,3%), te preduzeća iz prehrambene industrije 23,5% i sektora kože i obuće, gdje je 16,2% preduzeća unaprijedilo vještine zaposlenih radnika u drugoj polovini 2014.

Grafikon 24 – Vještine radnika u drugoj polovini 2014. u odnosu na prvu polovinu 2014. godine, u %

Kada su u pitanju planovi za prvu polovinu 2015. godine, ponovo je najveći procenat metaloprerađivača koji planiraju unaprijediti vještine svojih radnika (50,0%).

Grafikon 25 – Prognoza vještina radnika u prvoj polovini 2015. u odnosu na drugu polovinu 2014. godine, u %

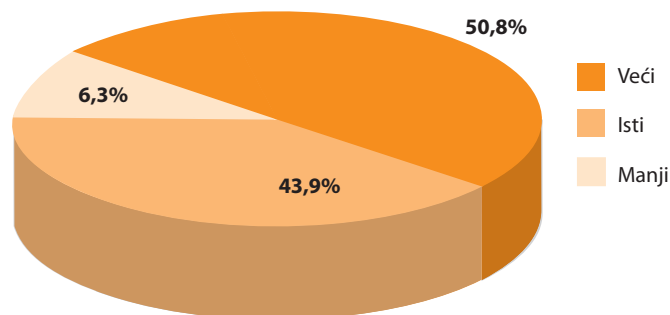

2.4. Kapaciteti

- Više od polovine anketiranih preduzeća (50,8%) je povećalo stepen korištenja kapaciteta u drugoj polovini 2014. godine.
- Najveći procenat preduzeća iz sektora metaloprerade je unaprijedio stepen korištenja kapaciteta (61,1%), a zatim slijede preduzeća iz sektora kože i obuće (57,1%).

Više od polovine anketiranih preduzeća (50,8%) je povećalo stepen korištenja kapaciteta u drugoj polovini 2014. godine. Manji stepen korištenja kapaciteta je imalo 5,3%, odnosno tri anketirana preduzeća. U pitanju su preduzeća koja su smanjila broj zaposlenih radnika u 2014. godini (2 preduzeća), ili planiraju smanjenje broja zaposlenih u 2015. godini (1 preduzeće).

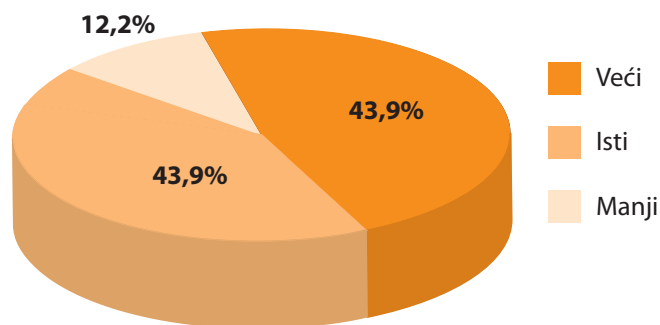

Grafikon 26 – Stepen korištenja kapaciteta u drugoj polovini 2014. u odnosu na prvu polovinu 2014. godine

Planovi preduzeća u vezi sa stepenom korištenja kapaciteta u prvoj polovini 2015. godine ponovo pokazuju veći procenat preduzeća koja planiraju povećanje stepena korištenja kapaciteta (43,8%).

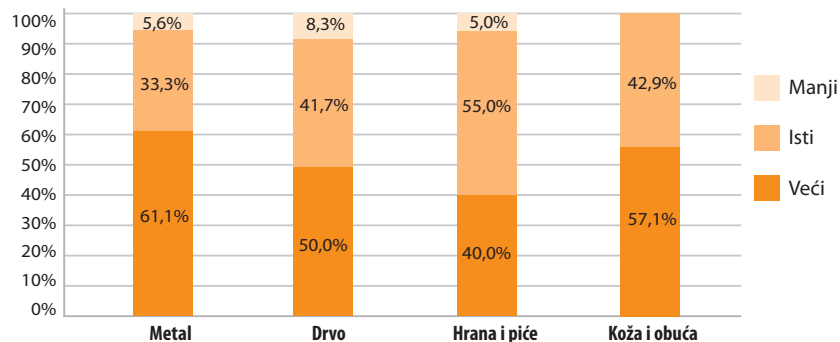
Smanjenje stepena korištenja kapaciteta u 2015. godini planira 12,3%, odnosno 7 preduzeća, što se uglavnom odnosi na preduzeća koja su u 2014. godini povećala stepen korištenja kapaciteta (4 preduzeća). Jedno preduzeće koje je smanjilo korištenje kapaciteta u 2014. planira da smanji kapacitete i u 2015. godini.

Grafikon 27 – Procjena stepena korištenja kapaciteta u prvoj polovini 2015. u odnosu na drugu polovinu 2014. godine

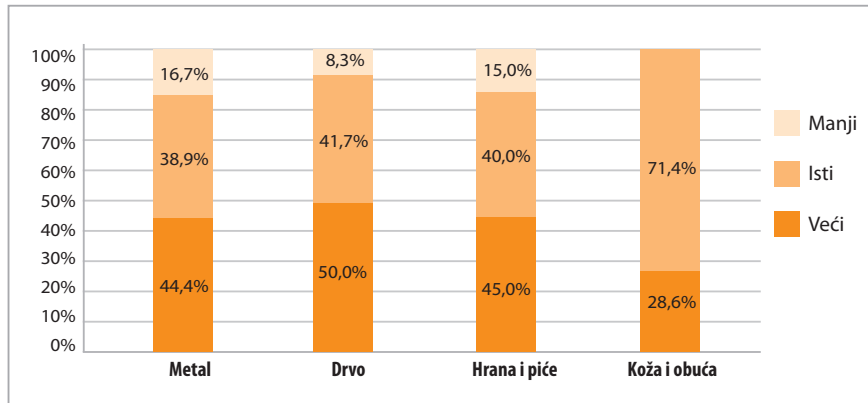

Sektorski posmatrano, u drugoj u odnosu na prvu polovinu 2014. godine, najveći procenat preduzeća iz sektora metaloprerade je unaprijedio stepen korištenja kapaciteta (61,1%), a zatim slijede preduzeća iz sektora kože i obuće (57,1%). Polovina preduzeća (50,0%) iz sektora drvoprerade je unaprijedilo stepen korištenja kapaciteta, kao i 40,0% preduzeća iz prehrambene industrije. U svim sektorima obuhvaćenim istraživanjem, smanjenje stepena korištenja kapaciteta je zabilježeno u jednom preduzeću po sektoru, osim u sektoru kože i obuće.

Grafikon 28 – Stepen korištenja kapaciteta u drugoj polovini 2015. u odnosu na prvu polovinu 2014. godine

Planirano je smanjenje stepena korištenja kapaciteta u 16,7% ili tri preduzeća iz sektora metaloprerade, 15,0% ili tri preduzeća iz prehrambene industrije i u jednom preduzeću iz sektora drvoprerade. Većina preduzeća iz sektora kože i obuće (71,4%) namjerava da zadrži isti stepen korištenja kapaciteta.

Grafikon 29 – Planirani stepen korištenja kapaciteta u prvoj polovini 2015. u odnosu na drugu polovinu 2014. godine, u %

2.5. Investicije

Zabilježena su stalna ulaganja u stalna sredstva kada je riječ o preduzećima koja su obuhvaćena istraživanjem sa područja Krajine u svim periodima provođenja istraživanja (od druge polovine 2013. godine do prognoze za prvu polovinu 2015).

Podaci o ulaganjima preduzeća u stalna sredstva u cijeloj Bosni i Hercegovini takođe pokazuju povećanje investicija. Vrijednost ukupno ostvarenih investicija u stalna sredstva pravnih osoba u Bosni i Hercegovini u 2014. godini iznosila je preko 5 milijardi KM, što predstavlja povećanje od 1,4% u odnosu na 2013. godinu, prema podacima Agencije za statistiku BiH. Posmatrano prema djelatnosti investitora, najveća ulaganja u ukupnim investicijama u 2014. godini su imali investitori u prerađivačkoj industriji 16,4%, rudarstvu 13,4%, naučnim i tehničkim djelatnostima 12,0% i trgovini 11,6%.

2.5.1. Investicije u unapređenje poslovanja (inovacije)

- **Preduzeća kontinuirano investiraju u unapređenje poslovanja (inovacije) i planiraju dalja ulaganja.**
- **Najveći procenat preduzeća iz oblasti drvoprerađivačke industrije je investirao u unapređenje poslovanja (81,3% preduzeća u prvoj polovini, 80,0% preduzeća u drugoj polovini 2014. godine, a 100,0% drvoprerađivača planira investicije u prvoj polovini 2015).**

Podaci u sva tri provedena istraživanja pokazuju da preduzeća kontinuirano investiraju u unapređenje poslovanja (53,0% u drugoj polovini 2013, 54,0% u prvoj polovini i 61,4% u drugoj polovini 2014. godine). Čak 84,2% preduzeća planira investicije u unapređenje poslovanja u 2015.

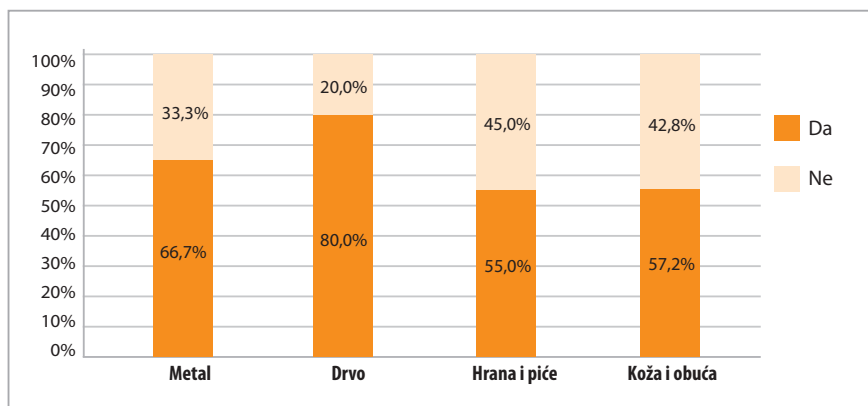
Uporedni prikaz dva vremenska perioda (druga polovina 2014. i prva polovina 2015. godine) pokazuje da je čak 62,0% preduzeća ulagalo u inovacije u drugoj polovini 2014. godine, ali planira i dalja ulaganja u inovacije u prvoj polovini 2015. godine. Ukoliko ovom procentu dodamo i 24,0% preduzeća koja nisu ulagala u inovacije u drugoj polovini 2014, ali planiraju ovu vrstu ulaganja u prvoj polovini 2015. godine, možemo reći da se u većini preduzeća ulaže u investicije za unapređenje poslovanja (inovacije). Samo 13,0% preduzeća nije imalo, niti planira ulaganje u unapređenje poslovanja, dok je samo jedno preduzeće investiralo u unapređenje poslovanja u drugoj polovini 2014 ali ne namjerava dalje da investira u narednom periodu.

Tabela 8 – Investicije u inovacije – Druga polovina 2014. i plan za prvu polovinu 2015. godine

Investicije u inovacije u drugoj polovini 2014. godine	DA	Jedno preduzeće je investiralo u inovacije u 2014. godini, a ne planira ovu vrstu investicija u 2015.	62,0% preduzeća je investiralo u inovacije u 2014. i planira dalje investicije u 2015. godini
	NE	13,0% preduzeća nije investiralo u inovacije u 2014. niti planira investicije u 2015. godini	24,0% preduzeća nije investiralo u inovacije u 2014, ali planira ulaganje u ovu vrstu investicija u 2015. godini
		NE	DA
Investicije u inovacije u prvoj polovini 2015.			

Ako investicije u unapređenje poslovanja (inovacije) posmatramo sektorski, u svim sektorima je veći procenat preduzeća koja su ulagala u unapređenje poslovanja u drugoj polovini 2014. godine u odnosu na preduzeća koja nisu imala investicije u unapređenje poslovanja. Ponovo je najveći procenat preduzeća iz oblasti drvoprerade koja su investirala u unapređenje poslovanja (u prvoj polovini 2014. godine 81,3%, a u drugoj polovini 2014. godine 80,0% preduzeća).

Grafikon 30 – Da li je u drugoj polovini 2014. bilo investicija u unapređenje poslovanja (inovacije)?

Planovi preduzeća u vezi sa ulaganjima u unapređenje poslovanja u prvoj polovini 2015. godine su vrlo pozitivni. Sva preduzeća iz sektora drvoprerade planiraju ovu vrstu ulaganja, 85,0% preduzeća iz prehrambene industrije, 83,4% metaloprerađivača i 71,5% preduzeća iz sektora prerađivača kože i obuće.

2.5.2. Investicije u infrastrukturu i objekte

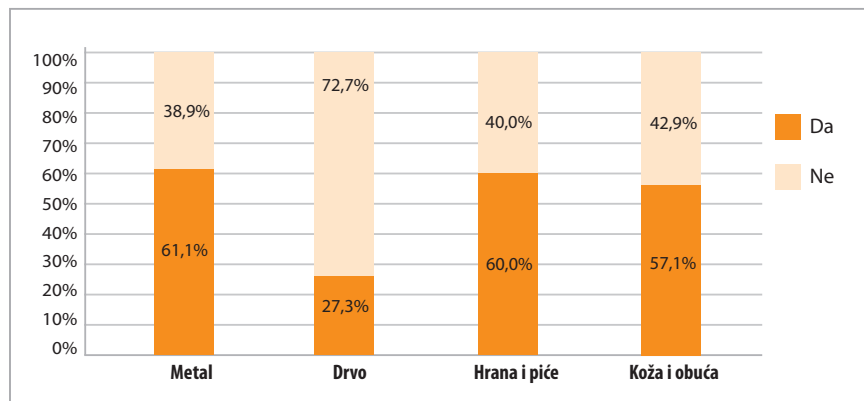
- U drugoj polovini 2014, 53,0% preduzeća investiralo u infrastrukturu i objekte.
- U prvoj polovini 2015. godine, 65,0% preduzeća planira investicije u infrastrukturu i objekte.

Investicije u infrastrukturu i objekte je imalo više od polovine anketiranih preduzeća (53,0%) u drugoj polovini 2014. godine. Pored toga, još veći procenat preduzeća planira povećanje investiranja u ove svrhe u prvoj polovini 2015. godine (65,0% preduzeća).

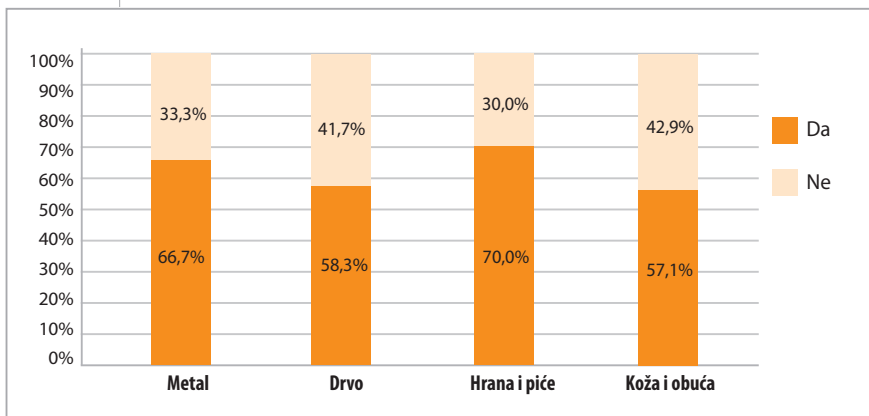
S obzirom na mogući uticaj poplava na planirana ulaganja u infrastrukturu i objekte, izdvojili smo preduzeća koja su imala direktnu štetu od poplava (trećina anketiranih ili 33,3% preduzeća) i rezultati su pokazali uticaj poplava na ulaganja u infrastrukturu i objekte u drugoj polovini 2014. godine. Gotovo sva preduzeća direktno pogođena poplavama su investirala u infrastrukturu i objekte u drugoj polovini 2014, ili planiraju ovu vrstu investicija u prvoj polovini 2015. godine (79,0% preduzeća koja su pogođena poplavama).

Sektorski posmatrano, manji procenat preduzeća iz sektora drvoprerade je investirao u infrastrukturu i objekte u drugoj polovini 2014. godine (27,3%), u odnosu na preduzeća iz drugih sektora obuhvaćenih istraživanjem (oko 60% u preduzećima u ostalim sektorima).

Grafikon 31 – Da li je u drugoj polovini 2014. godine bilo investicija u infrastrukturu i objekte?

U prvoj polovini 2015. godine, preduzeća u svim sektorima su planirala dalja ulaganja u infrastrukturu i objekte.

Grafikon 32 – Da li planirate u prvoj polovini 2015. investirati u infrastrukturu i objekte?

2.5.3. Investicije u opremu i tehnologiju

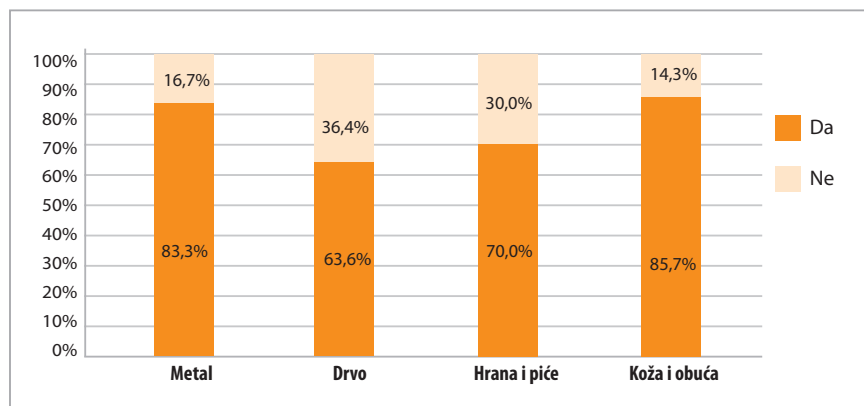

- Većina preduzeća je investirala u opremu i tehnologije u proteklom periodu (73,7%), a čak 89,5% preduzeća planira ovu vrstu ulaganja u prvoj polovini 2015. godine.
- Sva anketirana preduzeća iz sektora prehrambene industrije planiraju investicije u opremu i tehnologiju u prvoj polovini 2015. godine.

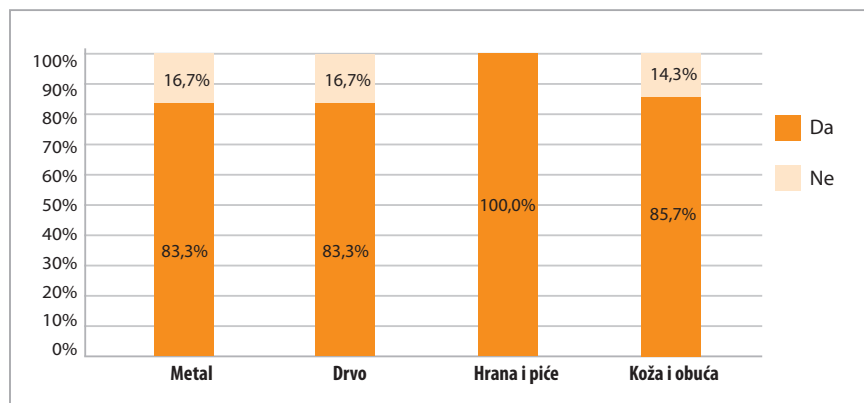
Rezultati istraživanja pokazuju veliki procenat preduzeća (73,7%) koja su investirala u opremu i tehnologiju u drugoj polovini 2014, dok čak 89,5% preduzeća planira ovu vrstu investicija u prvoj polovini 2015. godine.

Kada je u pitanju sektorska struktura ulaganja u opremu i tehnologiju, u svim sektorima je veći procenat preduzeća koja su imala ovu vrstu investicije u drugoj polovini 2014. godine u odnosu na preduzeća koja nisu imala ovu vrstu ulaganja. Prognoze za prvu polovinu 2015. godine pokazuju čak i veći procenat preduzeća u svim sektorima koja planiraju ovu vrstu ulaganja, posebno u sektoru prehrambene industrije gdje sva anketirana preduzeća planiraju ulaganje u opremu i tehnologiju.

Grafikon 33 – Da li je u drugoj polovini 2014. godini bilo investicija u opremu i tehnologiju?

Grafikon 34 – Da li planirate u prvoj polovini 2015. investirati u opremu i tehnologiju?

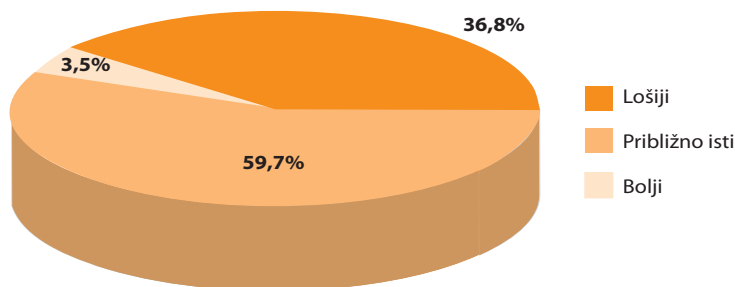

2.6. Privredni ambijent

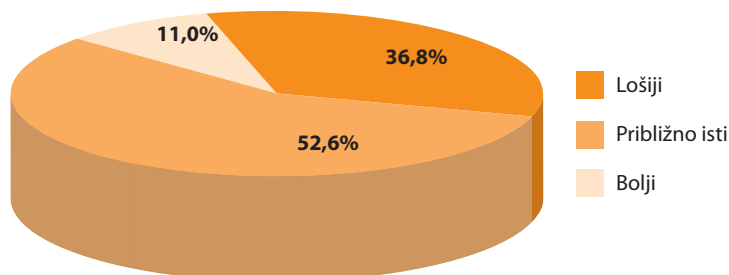

- Preduzeća smatraju da je privredni ambijent u drugoj polovini 2014. godine isti (oko 60% preduzeća) ili lošiji za poslovanje (36,8% preduzeća).
- Povećan procenat preduzeća koja smatraju da će privredni ambijent biti bolji u prvoj polovini 2015. godine (sa 3,5% na 10,5%).

Kada je u pitanju privredni ambijent za poslovanje, preduzeća su vrlo oprezna pri davanju pozitivnih ocjena. Većina preduzeća smatra da je privredni ambijent u prvoj polovini ostao isti u odnosu na drugu polovinu 2014. godine. Više od trećine ispitanika (36,8%) smatra da je privredni ambijent bio lošiji u drugoj polovini 2014. godine i isti procenat smatra da će biti lošiji i u prvoj polovini 2015. godine. Samo je 3,5% ispitanika primijetilo poboljšanje privrednog ambijenta u drugoj polovini 2014. godine, dok 10,5% ispitanika očekuje poboljšanja u prvoj polovini 2015. godine.

Grafikon 35 – Privredni ambijent u drugoj u odnosu na prvu polovinu 2014. godine

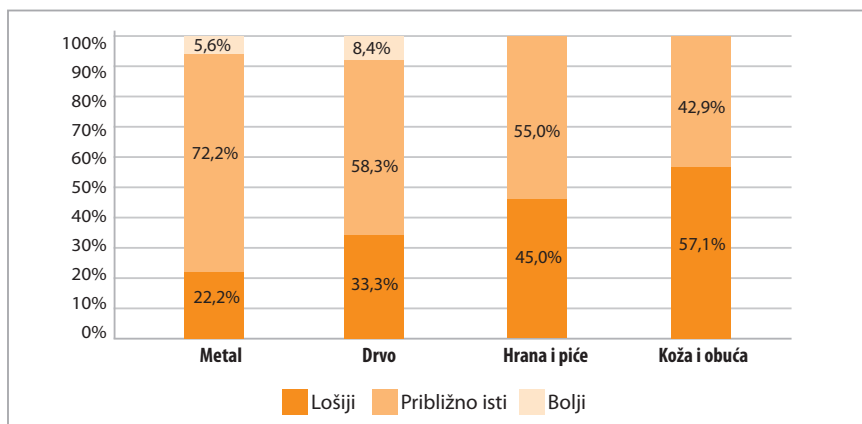

Grafikon 36 – Prognoza privrednog ambijenta u prvoj polovini 2015. u odnosu na drugu polovinu 2014. godine

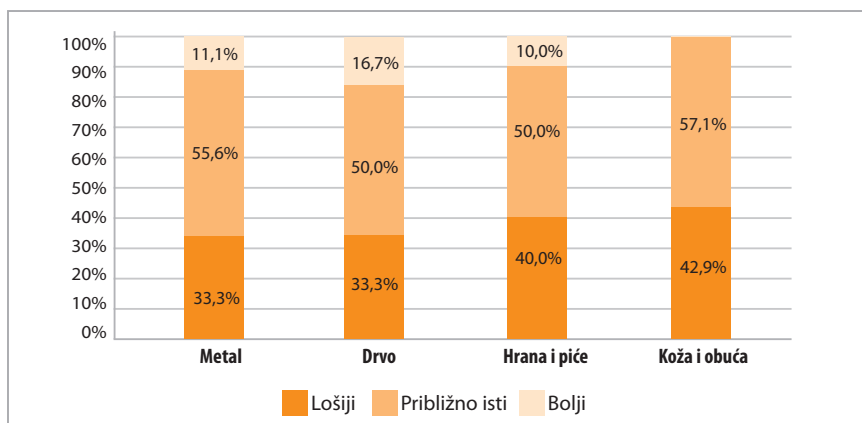
Pesimizam u pogledu stanja privrednog ambijenta je najviše izražen kod preduzeća iz sektora kože i obuće i prehrambene industrije. Čak 57,1% predstavnika preduzeća iz sektora kože i obuće misli da je privredni ambijent bio lošiji u drugoj polovini 2014. godine i 42,9% smatra da će biti lošiji u narednom periodu, dok 45,0% preduzeća iz oblasti prehrambene industrije smatra da je privredni ambijent bio lošiji u drugoj polovini 2014. godine i 40,0% da će biti lošiji u narednom periodu.

Predstavnici preduzeća iz sektora kože i obuće nisu dali ni jedan pozitivan odgovor u vezi sa poboljšanjem privrednog ambijenta u prošlom ili narednom periodu. Naoptimističniji su predstavnici drvoprerađivača, od kojih 16,7% smatra da će u narednom periodu doći do poboljšanja poslovnog okruženja.

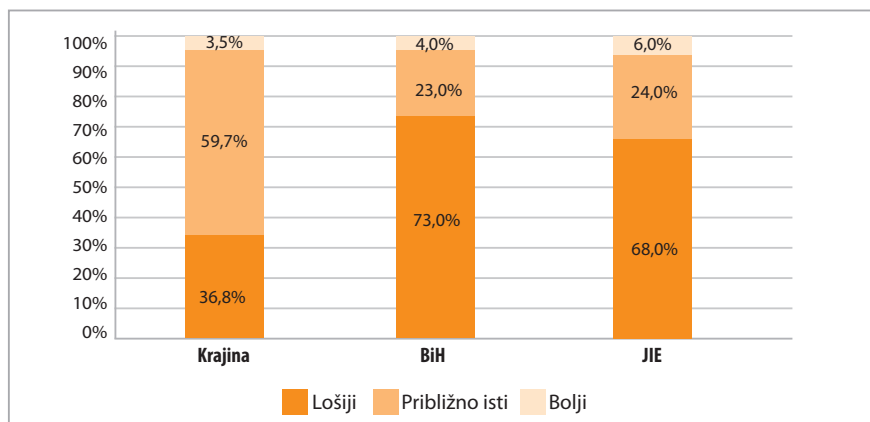
Grafikon 37 – Privredni ambijent u drugoj polovini 2014. u odnosu na prvu polovinu 2014. godine

Grafikon 38 – Prognoza privrednog ambijenta u prvoj polovini 2015. u odnosu na drugu polovinu 2014. godine

Međutim, ukoliko mišljenja preduzeća sa područja Krajine uporedimo sa mišljenjima preduzeća iz cijele BiH i JIE, vidimo da preduzeća sa područja Krajine imaju pozitivnije mišljenje o poslovnom ambijentu. U odnosu na preduzeća iz Krajine gdje 36,7% preduzeća misli da je privredni ambijent bio lošiji u drugoj polovini 2014. godine, čak 73,0% preduzeća u cijeloj BiH i 86,0% preduzeća u JIE misli da je cjelokupna ekonomska situacija u proteklih 12 mjeseci bila lošija. Preduzeća su jednako pesimistična kada je u pitanju poboljšanje poslovnog ambijenta bilo da se radi o Krajini, BiH ili JIE (nešto veći procenat preduzeća koja smatraju da je bilo poboljšanja u odnosu na BiH i Krajinu).

Grafikon 39 – Mišljenje preduzeća o privrednom (ekonomskom) ambijentu (situaciji) u proteklom periodu

Izvor podataka za Bosnu i Hercegovinu i Jugoistočnu Evropu: „Balkanski poslovni barometar”, maj 2015. godine, Savjet za regionalnu saradnju

2.7. Finansijska podrška, konsultantske usluge, uključenost i inicijative

- U drugoj polovini 2014. godine, 31,5% preduzeća koristilo finansijsku podršku različitih institucija.
- U narednom periodu, 78,2% preduzeća očekuje finansijsku podršku domaćih i/ili međunarodnih institucija.
- Preduzeća pokazuju povećanje interesovanja za korištenje konsultantskih usluga kao i za učešće u inicijativama ili raspravama o poboljšanju uslova za poslovanje.

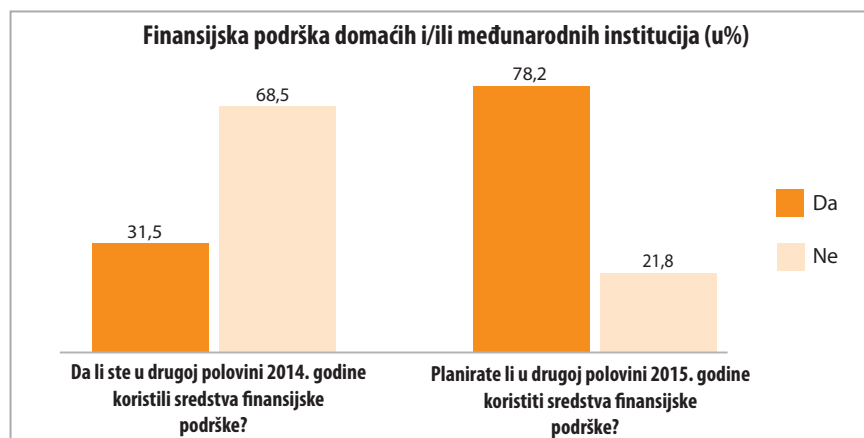
2.7.1. Finansijska podrška domaćih i/ili međunarodnih institucija

Do sada provedena istraživanja za izradu barometara poslovnog okruženja preduzeća u Krajini pokazuju da preduzeća ne koriste finansijsku podršku domaćih ili međunarodnih institucija u mjeri u kojoj smatraju da treba da je koriste.

Finansijsku podršku domaćih i/ili međunarodnih institucija u drugoj polovini 2014. godine je koristilo 31,5% preduzeća, dok u prvoj polovini 2015. godine 78,2% preduzeća planira da ostvari finansijsku podršku neke od institucija, ukoliko im se ukaže takva prilika.

Istraživanje pokazuje da povećanje očekivanja u vezi sa finansijskom podrškom domaćih i međunarodnih institucija nije uzrokovano isključivo zahvaljujući pomoći poplavljenim preduzećima jer postoji značajan broj preduzeća koja nisu pogođena poplavama, a koja očekuju finansijsku podršku institucija.

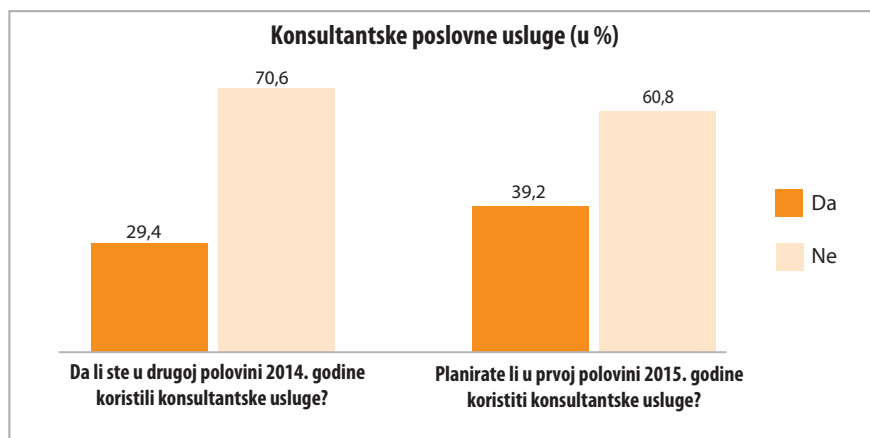
Grafikon 40 – Finansijska podrška domaćih i/ili međunarodnih institucija u drugoj polovini 2014. i prvoj polovini 2015. godine

2.7.2. Konsultantske poslovne usluge

Kada je u pitanju korištenje konsultantskih poslovnih usluga, preduzeća i dalje pokazuju povećanje interesovanja za korištenje ovih vrsta usluga u narednom periodu. Iako je korištenje konsultantskih usluga bilo nešto manje u drugoj polovini (22,2%) u odnosu na prvu polovinu 2014. godine (29,41), čak 56,1% preduzeća planira da koristi konsultantske usluge u prvoj polovini 2015. godine.

S obzirom na informisanost preduzeća o raspoloživim uslugama i razvijenost tržišta konsultantskih usluga, možemo smatrati da je interesovanje preduzeća za ovu vrstu usluga zadovoljavajuće.

Grafikon 41 – Korištenje konsultantskih usluga (u drugoj polovini 2014. i prognoza za prvu polovinu 2015. godine)

Kada je u pitanju sektorska struktura preduzeća koja su koristila konsultantske usluge u drugoj polovini 2014. godine, najveći procenat (50,0%) čine preduzeća iz sektora prehrambene industrije, zatim slijede preduzeća iz sektora drvoprerađivačke industrije (25,0%).

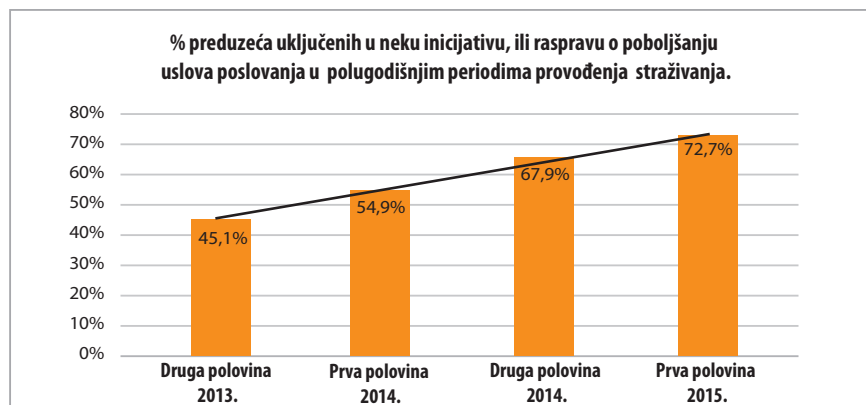
Kada su u pitanju planovi za korištenje konsultantskih usluga u prvoj polovini 2015. godine, najveći je procenat drvoprerađivača koji planira da koristi konsultantske usluge (72,7%), zatim slijede preduzeća iz sektora prehrambene (60,0%) i metaloprerađivačke industrije (58,8%). Najmanje interesovanja za korištenje konsultantskih poslovnih usluga imaju preduzeća iz sektora kože i obuće (28,6% planira korištenje u prvoj polovini 2015. godine).

Tabela 9 – Namjeravate li u prvoj polovini 2015. godine koristiti neke od konsultantskih usluga?

	Da	Ne	Ukupno
Metal	58,8	41,2	100,0%
Drvo	72,7	27,3	100,0%
Hrana i piće	60,0	40,0	100,0%
Koža i obuća	28,6	71,4	100,0%
Ukupno	58,2	41,8	100,0%

2.7.3. Uključivanje u inicijative ili rasprave o poboljšanju uslova poslovanja

I pored kratkog perioda koji je obuhvaćen istraživanjima (dvije godine od druge polovine 2013. i prognoze za prvu polovinu 2015. godine) evidentirano je sve veće interesovanje preduzeća za uključivanje u inicijative i rasprave o poboljšanju uslova za poslovanje.

Grafikon 42 – Uključenost u inicijative ili rasprave o poboljšanju uslova za poslovanje

Kao i u rezultatima istraživanja za *Barometar broj 2*, ponovo je najveći procenat preduzeća iz oblasti prehrambene (čak 80,0% anketiranih preduzeća iz ovog sektora) i industrije kože i obuće (71,4% anketiranih preduzeća iz ovog sektora) bio uključen u neku od inicijativa ili rasprava o poboljšanju uslova poslovanja u drugoj polovini 2014. godine. Značajan je procenat i preduzeća iz ostala dva sektora, obuhvaćena

istraživanjem, koja su bila uključena u neku od inicijativa o poboljšanju uslova za poslovanje (66,7% drvoprerađivača i 52,9% metaloprerađivača).

I pored velike uključenosti preduzeća u inicijative za poboljšanje uslova za poslovanje, u svim sektorima je zabilježeno povećanje procenta preduzeća koja planiraju uključivanje u neku od inicijativa u prvoj polovini 2015. godine.

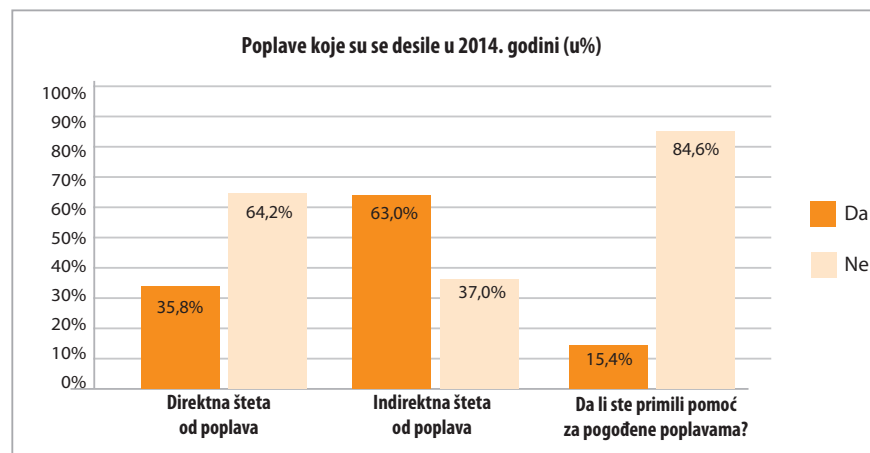
2.8. Poplave u 2014. godini

- **Direktnu štetu od poplava pretrpjelo 35,8% anketiranih preduzeća, a 63,0% indirektnu štetu.**

Direktnu štetu u katastrofalnim poplavama, koje su se desile u maju i avgustu 2014. godine, imalo je više od trećine anketiranih preduzeća (35,8%), dok je indirektnu štetu od poplava (zastoji u radu, smanjene narudžbe, nemogućnost nabavke sirovine itd.) imalo gotovo dvije trećine anketiranih preduzeća (63,0%).

Za razliku od prošlog istraživanja (provedeno krajem 2014. godine), kada ni jedno preduzeće pogođeno poplavama nije primilo pomoć domaćih i/ili međunarodnih organizacija, do jula 2015. godine 15,4% poplavljenih preduzeća je primilo pomoć za pogođene poplavama.

Vrlo teško je procijeniti stvarni uticaj poplava na poslovanje preduzeća, upravo zbog indirektna štete od poplava koju je osjetio i još uvijek osjeća veliki broj preduzeća.

Grafikon 43 – Poplave koje su se desile u maju i avgustu 2014. godine

Zaključak

Treći broj *Barometra poslovnog okruženja* se odnosi na poslovanje preduzeća i mišljenje preduzetnika o različitim ekonomskim pitanjima u drugoj polovini 2014. i prvoj polovini 2015. godine.

Analiza je pokazala da su anketirana preduzeća, 35,8% direktno i 63,0% indirektno pogođenih poplavama, vrlo brzo prilagodila svoje poslovanje novonastalim uslovima. Ona su nastavila sa radom i čak povećala broj zaposlenih radnika.

Preduzeća su u drugoj polovini 2014. godine poslovala bolje nego što su očekivala. Fizički obim proizvodnje je povećalo čak 68,4% preduzeća, a samo 39,2% preduzeća, tokom izrade drugog broja *Barometra*, očekivalo je povećanje obima proizvodnje. Kada rezultate ovog istraživanja uporedimo sa rezultatima iz prethodnih istraživanja, možemo primijetiti da postoji kontinuiran trend povećanja obima proizvodnje u preduzećima sa područja Krajine.

Narudžbe sa inostranog tržišta je imalo 86,0% preduzeća, a povećanje narudžbi iz inostranstva u drugoj polovini 2014. godine su ponovo, kao i u prethodnim istraživanjima, najviše imali drvoprerađivači i preduzeća iz sektora kože i obuće (po 83,3% preduzeća iz ova dva sektora).

Iako je čak 60% preduzeća iz prehrambene industrije tokom anketiranja za drugi broj *Barometra* očekivalo povećanje narudžbi iz inostranstva u drugoj polovini 2014. godine, njihova očekivanja nisu ostvarena, odnosno ni jedno anketirano preduzeće iz ovog sektora nije imalo povećanje narudžbi iz inostranstva u navedenom periodu.

Ukoliko uporedimo narudžbe sa domaćeg i inostranog tržišta preduzeća po sektorima, možemo primijetiti da su preduzeća iz sektora drvoprerađivačke i prerade kože i obuće u velikoj mjeri oslonjena na inostrano tržište, preduzeća iz metaloprerađivačke industrije posluju i na inostranom i domaćem tržištu, dok preduzeća iz prehrambene industrije više posluju na domaćem tržištu.

Povećanje dobiti u 2014. godini u odnosu na 2013. godinu je ostvarilo čak 61,5% preduzeća, dok 57,9% preduzeća očekuje povećanje dobiti i u 2015. godini. Manju dobit u 2014. u odnosu na 2013. godinu je imalo 19,3% preduzeća, dok samo 3,5% preduzeća očekuje smanjenje dobiti u 2015. godini.

Kada su u pitanju nenaplaćena potraživanja, 26,3% preduzeća je imalo smanjenje, a 17,5% preduzeća povećanje potraživanja u 2014. godini. Manje obaveze prema dobavljačima je imalo 29,8% preduzeća, a 35,1% preduzeća je imalo veće obaveze u 2014. godini. Čak 70% drvoprerađivača je smanjilo obaveze prema dobavljačima u 2014. godini, dok je 57,1% preduzeća iz sektora kože i obuće imalo povećanje obaveza prema dobavljačima.

Nastavljen je trend povećanja broja zaposlenih radnika u preduzećima sa područja Krajine. Istraživanja pokazuju povećanje radnika u većem procentu preduzeća u sva tri obuhvaćena polugodišnja perioda (u drugoj polovini 2013. godine u 47,0% preduzeća, u prvoj polovini 2014. godine u 35,0% preduzeća, a u drugoj polovini 2014. u 45,6% preduzeća).

Vještine radnika unapređene su u 26,3% preduzeća u drugoj polovini 2014. godine, a još veći procenat preduzeća planira poboljšanje vještina radnika u prvoj polovini 2015. godine (36,8%). Zabilježena su stalna ulaganja preduzeća sa područja Krajine u investicije u stalna sredstva, u svim periodima koja su obuhvaćena istraživanjima (od druge polovine 2013. do plana za prvu polovinu 2015. godine). U inovacije je investiralo 62,0%, u infrastrukturu i objekte 53,0%, a u opremu i tehnologiju 73,7% preduzeća u drugoj polovini 2014. godine.

Preduzeća nisu optimistična kada je u pitanju ambijent za poslovanje, odnosno smatraju da je privredni ambijent bio isti (59,7% preduzeća) ili lošiji za poslovanje (oko 36,8% preduzeća) u drugoj u odnosu prvu polovinu 2014. godine.

Očekivanja preduzeća u vezi sa finansijskom podrškom domaćih i/ili međunarodnih institucija su i dalje velika i preduzeća iskazuju povećanje interesovanja za korištenje konsultantskih usluga i sve više učestvuju u inicijativama ili raspravama o poboljšanju uslova za poslovanje.

Aneks: Barometar poslovnog okruženja malih i srednjih preduzeća

– Upitnik

I OPŠTI PODACI O PREDUZEĆU

1. Naziv preduzeća: _____

2. Opština/grad: _____

3. Osnovna djelatnost:
(*zaokružite jednu od ponuđenih djelatnosti*)

- a. Metaloprerađiva
- b. Drvoprerađiva
- c. Proizvodnja hrane i pića
- d. Proizvodnja kože i obuće
- e. Proizvodnja gume i plastike
- f. Informaciono-komunikacione tehnologije
- g. Ostalo (upišite šta) _____

4. Fizički obim proizvodnje		Veća	Ista	Manja
a) Ukupna proizvedena količina	Druga polovina 2014. godine u odnosu na prvu polovinu 2014. godine			
	Prva polovina 2015. godine u odnosu na drugu polovinu 2014. godine (prognoza)			
b) Narudžbe iz inostranstva	Druga polovina 2014. godine u odnosu na prvu polovinu 2014. godine			
	Prva polovina 2015. godine u odnosu na drugu polovinu 2014. godine (prognoza)			
c) Narudžbe sa domaćeg tržišta	Druga polovina 2014. godine u odnosu na prvu polovinu 2014. godine			
	Prva polovina 2015. godine u odnosu na drugu polovinu 2014. godine (prognoza)			

5. Finansije		Veći	Isti nivo	Manji
a) Dobitak ILI	2014. godine u odnosu na 2013. godinu			
	2015. godine u odnosu na 2014. godinu (prognoza)			
gubitak	2014. godine u odnosu na 2013.			
	2015. godine u odnosu na 2014. godinu (prognoza)			
b) Nenaplaćena potraživanja	2014. godine u odnosu na 2013.			
	2015. godine u odnosu na 2014. godinu (prognoza)			
c) Obaveze	2014. godine u odnosu na 2013.			
	2015. godine u odnosu na 2014. godinu (prognoza)			

6. Radna snaga i vještine		Veći	Isti nivo	Manji
a) Broj zaposlenih	Druga polovina 2014. godine u odnosu na prvu polovinu 2014. godine			
	Prva polovina 2015. godine u odnosu na drugu polovinu 2014. godine (proгноza)			
b) Stanje vještina	Druga polovina 2014. godine u odnosu na prvu polovinu 2014. godine			
	Prva polovina 2015. godine u odnosu na drugu polovinu 2014. godine (proгноza)			

7. Kapaciteti		Veći stepen	Isti nivo	Manji stepen
Kako se koriste kapaciteti?	Druga polovina 2014. godine u odnosu na prvu polovinu 2014. godine			
	Prva polovina 2015. godine u odnosu na drugu polovinu 2014. godine (proгноza)			

8. Investicije		DA	NE
Unapređenje poslovanja (inovacije)	Da li je u drugoj polovini 2014. godine bilo investicija u unapređenje poslovanja (inovacije)?		
	Planira li se u prvoj polovini 2015. godine investirati u unapređenje poslovanja (inovacije)?		
Infrastruktura i objekti	Da li je u drugoj polovini 2014. godine bilo investicija u infrastrukturu i objekte?		
	Planira li se u prvoj polovini 2015. godine investirati u infrastrukturu i objekte?		
Oprema i tehnologija	Da li je u drugoj polovini 2014. godine bilo investicija u opremu i tehnologiju?		
	Planira li se u prvoj polovini 2015. godine investirati u opremu i tehnologiju?		

9. Privredni ambijent		Lošiji	Približno isti	Bolji
Kako biste ocijenili opšti privredni ambijent u kojem poslujete?	Druga polovina 2014. godine u odnosu na prvu polovinu 2014. godine			
	Prva polovina 2015. godine u odnosu na drugu polovinu 2014. godine (prognoza)			

10. Finansijska podrška, konsultantske usluge, uključenost u inicijative	DA	NE
a) Da li ste u drugoj polovini 2014. godine koristili sredstva finansijske podrške od strane domaćih i/ili međunarodnih institucija?		
b) Namjeravate li u prvoj polovini 2015. godine koristiti sredstva finansijske podrške od strane domaćih i/ili međunarodnih institucija?		
c) Da li ste u drugoj polovini 2014. godine koristili neke od konsultantskih poslovnih usluga?		
d) Namjeravate li u prvoj polovini 2015. godine koristiti neke od konsultantskih poslovnih usluga?		
e) Da li ste u drugoj polovini 2014. godine bili uključeni u neku inicijativu ili raspravu o poboljšanju uslova za poslovanje?		
f) Očekujete li da biste mogli biti uključeni u neku inicijativu ili raspravu o poboljšanju uslova za poslovanje u prvoj polovini 2015. godine?		

11. Poplave koje su se dešavale od maja 2014. godine	DA	NE
a) Direktna šteta (oprema, objekti, repromaterijal, zalihe roba...)		
b) Indirektna šteta (zastoji u radu, smanjene narudžbe, nemogućnost nabavke sirovine,...)		
c) Primljena pomoć za pogođene poplavama od strane domaćih i/ili međunarodnih institucija (finansijska sredstva ili pomoć u opremi)		

12. Da li želite da dobijete najvažnije nalaze ovog istraživanja za Vašu djelatnost?
(**zaokružite jedan od ponuđenih odgovora**)

Da (upisati e-mail na koji će nalazi biti poslani) _____

Ne

Hvala na saradnji.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна и универзитетска библиотека
Републике Српске, Бања Лука

334.722

ПРОХАСКА, Јелена

Barometar poslovnog okruženja malih i srednjih preduzeća. broj 3
/ [autori Jelena Prohaska, Pavle Miovčić]. - Banja Luka : Agencija za
razvoj preduzeća Eda, 2015 (Banja Luka : Grafid). - 55 str. : graf. prikazi
; 21 x 24 cm

Tiraž 200.

ISBN 978-99955-53-12-8

1. Миовчић, Павле [аутор]

COBISS.RS-ID 5285912

Agencija za razvoj preduzeća *Eda*

Đure Jakšića 11, 78000 Banja Luka, BiH
Telefon: +387 51 300 241, +387 51 319 507
Telefaks: +387 51 318 838
www.edabl.org, eda@edabl.org